

STRESZCZENIA

Anna Sylwia CZYŻ¹

**PAMIĘĆ O POPRZEDNIKACH I KLÓTNIE Z KAPITUŁĄ, CZYLI O
DZIAŁALNOŚCI BISKUPA MIKOŁAJA STEFANA PACA NA RZECZ
SKARBCA KATEDRY WILEŃSKIEJ**

W artykule przedstawiono bardzo mało znany fragment dziejów katedry wileńskiej i jej skarbcza, czyli okresu 1671–1684, kiedy na tronie biskupim zasiadał Mikołaj Stefan Pac. Były to rządy trudne, bo obarczone sporami z niechętną nominacji kapitułą, walką nominata o biskupią stolicę z Kazimierzem Pacem – krewnym i jednocześnie biskupem żmudzkiem, a także odbudową Wilna i Wielkiego Księstwa Litewskiego po latach wojny i okupacji moskiewskiej. Umocniając własną pozycję Mikołaj Stefan Pac odwoływał się do swoich wielkich poprzedników, kreując swoistą, bo duchową genealogię powiązaną z dziejami państwa i diecezji. Pamięć o biskupach wileńskich pielęgnował poprzez dbałość o przedmioty ze skarbcza katedralnego oraz ich fundacje liturgiczne, a także przez różnorodne druki i towarzyszące im kompozycje graficzne. Przemyślana autokreacja wiązała się z potrzebą sakralnej legitymizacji. Na tym tle przedstawiono indywidualny wkład Mikołaja Stefana Paca w wyposażenie katedralnego skarbcza. Dokonano krytycznej analizy dotychczasowych opinii o jego wybitniejszej postawie w dziejach skarbcza katedralnego i ciekawych fundacjach artystycznych.

Słowa kluczowe: Mikołaj Stefan Pac, diecezja wileńska, Pacowie, Wilno, Wielkie Księstwo Litewskie, fundacje artystyczne.

**MEMORIES OF PREDECESSORS AND DISPUTES WITH THE CHAPTER, OR THE ACTIVITY OF
BISHOP MIKALOJUS STEPONAS PACAS ON BEHALF OF THE TREASURY IN VILNIUS
CATHEDRAL**

The article focuses on a relatively little known aspect of the history of the cathedral in Vilnius and its treasury, during the period from 1671 until 1684, when Mikalojus Steponas Pacas was Bishop. His episcopate was difficult as it was the period of disputes with a chapter reluctant to nominate him, his struggle for the episcopal see with Kazimieras Pacas, his relative and Bishop of Samogitia, and of rebuilding Vilnius and the Grand Duchy of Lithuania after the period of wars and the occupation by Muscovy.

While strengthening his position, Mikalojus Steponas Pacas referred to his great predecessors, thus creating a sort of spiritual genealogy linked with the history of the state and the diocese. He cherished the memory of the bishops of Vilnius by caring for the objects from the treasury in the cathedral, their liturgical foundations, and the various prints and accompanying graphics. His well thought-out self-creation was connected with the need for sacral legitimisation. Mikalojus Steponas Pacas's contribution in equipping the cathedral's treasury is presented against this backdrop. A critical analysis of previous opinions concerning his outstanding input to the history of the cathedral's treasury and its interesting artistic foundations has been made.

Keywords: Mikołaj Stefan Pac/Mikalojus Steponas Pacas, Diocese of Vilnius, the Pac family, Vilnius/Wilno, Grand Duchy of Lithuania, artistic foundations.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.36

Przesłano do redakcji: kwiecień 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

¹ Dr hab. Anna Sylwia Czyż, Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: aniaczyz@poczta.onet.pl.

Anna Sylwia Czyż, DSc, PhD, Institute of Art History, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; e-mail: aniaczyz@poczta.onet.pl.

EKOLOGIA I OCHRONA ŚRODOWISKA W POLSKIEJ RZECZPOSPOLITEJ LUDOWEJ³

Ideologia komunistyczna zakładała bezwzględne podporządkowanie przyrody człowiekowi mogącemu dowolnie zmieniać i kształtować oblicze Ziemi. Rozpoczęto realizowanie wielkich programów przekształcania środowiska przyrodniczego, które już w krótkim czasie zaczęły doprowadzać do ogromnych katastrof ekologicznych. W ideologii okiełznywania przyrody zostało wychowanych kilka pokoleń ludzi w wielu krajach. Aż do końca lat 70. XX wieku panowała pełna akceptacja podporządkowywania sobie przyrody, łącznie z wielkim programem rozwoju sektora wydobywczo-przetwórczego i energetycznego. Polska była bardzo głęboko wciągnięta w ten program. Po II wojnie światowej nastąpił znaczny rozwój przemysłu wydobywczo-przetwórczego. Powstało wiele nowych okręgów wydobywczych, które dały pracę i miejsce zamieszkania dziesiątkom tysięcy ludzi. Do lat 80. XX wieku poważny dyskurs ekologiczny nie istniał w Polsce. Władze były do tej pory zaabsorbowane chęcią przekształcania środowiska przyrodniczego według swoich pomysłów, bez podejmowanie poważnych konsultacji ze społeczeństwem. Istniały co prawda różnego rodzaju komisje państwowe odpowiedzialne z ochronę środowiska w Polsce, które często czyniły wiele dobrego, jednak analizując postępującą degradację środowiska naturalnego w Polsce, wciąż było to zbyt mało. Dopiero wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego oraz licznych inicjatyw pozarządowych, przyspieszony przez katastrofę elektrowni atomowej w Czarnobylu, umożliwił ukształtowanie się trwałego dyskursu ekologicznego w polskich mediach. Również oficjalna cenzura państwowa na tym polu musiała z czasem ulec znacznemu osłabieniu.

Słowa kluczowe: ochrona środowiska, ekologia, PRL, katastrofa w Czarnobylu.

ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION IN COMMUNIST POLAND – MYTHS AND REALITY

During the period 1945–1989 in Poland ecology in official politics of a state practically didn't exist. It was connected with the ideology of Marxism-Leninism according to which men create and re-create nature and his influence on planet is crucial, not in the opposite way. Of course on the tribune of United Nations Poland was formally accepted all rules and regulations upon that thing but it was only on a paper. But in 1980s something went forward in that matter. On the wave of "Solidarity" have been created social ecologic movements. They were focused on the question of radioactivity. This movement increased its activities after a tragedy in Chernobyl in 1986. After this event was impossible to disregard the questions of pollution and radioactivity in the whole communist bloc.

Keywords: Ecology, environmental protection, communism, Polish Peoples Republic, Catastrophe in Chernobyl.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.37

Przesłano do redakcji: październik 2016 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

² Dr hab. Radosław Domke, prof. UZ, Instytut Historii, Uniwersytet Zielonogórski, Instytut Historii, al. Wojska Polskiego 69, 65-001 Zielona Góra; e-mail: r.domke@o2.pl.

Radosław Domke, DSc, PhD, Associate Prof. UZ, Institute of History, University of Zielona Góra, Institute of History, al. Wojska Polskiego 69, 65-001 Zielona Góra; e-mail: r.domke@o2.pl.

³ Tekst powstał na podstawie ekspertyzy, którą zamówił u autora Uniwersytet Łódzki w listopadzie 2015 r.

SYMBOLIKA PAWILONÓW NARODOWYCH PODCZAS WYSTAW ŚWIATOWYCH⁵

Wystawy światowe mają ponad półtorawieczną historię. Z czasem ich funkcje zmieniały się – pierwotnie podczas ich trwania pokazywano osiągnięcia techniczne i wynalazki, a następnie promowano dorobek kulturowy. Obecne Expo służą przede wszystkim kreowaniu wizerunku uczestniczących w nich państw. Kluczowe znaczenie w tym względzie ma symbolika pawilonów narodowych, gdyż to oryginalny wygląd tych budowli zachęca uczestników wystawy do odwiedzenia danej ekspozycji, na długo pozostaje w pamięci oraz pojawia się w wielu przekazach medialnych. Celem niniejszego opracowania jest systematyzacja indywidualnych pawilonów narodowych zbudowanych w ramach dwóch ostatnich wystaw światowych – Expo 2010 w Szanghaju oraz Expo 2015 w Mediolanie. Na podstawie obserwacji przeprowadzonej przez autora zaproponowano systematykę pawilonów w kontekście ich wymiaru symbolicznego, przywołując liczne przykłady. Podstawowa konstatacja, która wylania się z przeprowadzonej obserwacji wskazuje na to, że symboliczny charakter obiektów wystawowych sprowadza się do odnoszenia się do następujących atrybutów krajów uczestniczących w Expo: kultury, historii, religii, gospodarki, przyrody, architektury. Symbolika budowli z ekspozycjami narodowymi może także nawiązywać wprost do idei przewodniej wystawy, jak również do innych (abstrakcyjnych) elementów. Ujęcie symbolicznego wymiaru pawilonów w zaproponowane kategorie może okazać się przydatne przy budowaniu narzędzia pomiarowego do wykorzystania w badaniach realizowanych podczas przyszłych edycji Expo, a dotyczących postrzegania ekspozycji narodowych.

Słowa kluczowe: wystawy światowe, Expo, symbolika budowli, pawilony narodowe.

SYMBOLISM OF NATIONAL PAVILIONS AT WORLD EXPOSITIONS

World expositions continue an almost 150-year tradition. Their functions had changed over time – originally, they were organised to exhibit technical accomplishments and inventions, subsequently, cultural achievements were promoted. Nowadays, the main role of universal expositions is to enable participating countries to create their image. In that regard, the key importance is attached to the symbolism of national pavilions, as it is the original appearance of these structures that encourages Expo visitors to see a given exhibition, becomes embedded in their memories for long and is often presented in media coverage. This paper aims to systematize individual national pavilions erected for the last two world exhibitions – Expo 2010 in Shanghai and Expo 2015 in Milan. Based on the author's observation, a classification of national pavilions has been put forward in the context of their symbolic dimension by providing numerous examples. The main findings that emerged from the observation imply that the symbolic nature of Expo structures is limited to references to the following attributes of countries participating in Expo: culture, history, religion, economy, nature, architecture. The symbolism of structures with national exhibitions may also refer directly to the central idea of an exposition, as well as to other (abstract) elements. Assigning the symbolic dimension of pavilions to categories defined may be useful in developing a measuring instrument to be used in research into the perception of national exhibitions, which will be conducted during future Expo editions. The article also describes briefly the development of world expos and the diversification of structures which are built at territory of contemporary Expos.

Keywords: world expositions, Expo, symbolism of buildings, national pavilions.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.38

Przesłano do redakcji: marzec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

⁴ Dr hab. Marcin Gębarowski, Katedra Zarządzania Procesowego, Wydział Towaroznawstwa i Zarządzania Produktem, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków; e-mail: marcin.gebarowski@uek.krakow.pl.
Marcin Gębarowski, DSc, PhD, Department of Process Management, Faculty of Commodity Science and Product Management, Cracow University of Economics; ul. Rakowicka 27, 31-510 Cracow; e-mail: marcin.gebarowski@uek.krakow.pl.

⁵ Publikacja sfinansowana ze środków przyznanych Wydziałowi Towaroznawstwa i Zarządzania Produktem Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w ramach dotacji na utrzymanie potencjału badawczego.

PROBLEMY SKARBOWOŚCI W DZIAŁALNOŚCI RADY REGENCYJNEJ (1917–1918)

Celem artykułu jest prezentacja podstawowych problemów polskiej skarbowości w okresie istnienia utworzonej przez państwa centralne w 1917 roku Rady Regencyjnej. Mimo skromnych uprawnień funkcjonowanie Rady oraz związanych z nią gabinetów odegrało istotną rolę w przygotowaniu polskiej administracji do przejęcia władzy w niepodległym państwie. Działania prowadzone w dziedzinie skarbowości nakierowane były na budowę administracji skarbowej, w ramach kolejnych gabinetów prowadzona była również bieżąca gospodarka budżetowa. Musiała ona jednak mieścić się w ramach, jakie dla Rady Regencyjnej i jej organów określiły władze okupacyjne. Tylko wybrane dziedziny życia publicznego zostały przekazane polskim ministerstwom (szkolnictwo, sądownictwo), a kwestie skarbowe traktowane były bardzo specyficznym, gdyż polska administracja nie miała własnych dochodów podatkowych. Wskutek tego gospodarka skarbową była uzależniona od zaborców, którzy swoimi dotacjami określali możliwości wydatkowe polskiego rządu. Mimo zbyt skromnych w stosunku do potrzeb środków należy docenić prowadzoną w anormalnych warunkach gospodarkę budżetową. Widoczna była dojrzałość w prowadzonych działaniach oraz stawianych priorytetach. W dziedzinach przekazanych polskiej administracji wyraźnie widoczne było dążenie do jak najlepszego wykorzystania uzyskanej wolności (zakładanie nowych szkół, kształcenie nauczycieli), w tych nadal nieprzekazanych stawiano na pola najbardziej newralgiczne (potrzeby opiekuńcze i zdrowotne), ale również te stanowiące nośnik modernizacyjnych przemian (wydatki na przygotowania do uruchomienia związanych z ubezpieczeniem zdrowotnym kas chorych, urzędy pośrednictwa pracy, inspekcja pracy).

Słowa kluczowe: Królestwo Polskie, Rada Regencyjna, skarbowość, budżet, struktura wydatków.

FINANCIAL PROBLEMS IN THE ACTIVITY OF THE REGENCY COUNCIL (1917–1918)

The aim of this article is to present the main financial problems during the existence of the Regency Council, established in 1917 by the Central Powers. Despite limited power, the functioning of the Council and its cabinets played an important role in the preparation of the Polish administration to take over the authority in the independent country. The activities, undertaken in the field of finances, aimed at the construction of the financial administration. Also, the cabinets managed the on-going budgetary economy which had to fall within the limits specified by the occupation authorities. Only the selected areas of public life were handed over to the Polish Ministries (education and judiciary) and the financial matters were treated in a very specific way, as the Polish administration did not have its own tax revenue. As a result, the financial economy depended on the partitionists who regulated the spending possibilities of the Polish government with their donations. Despite the fact that the means were too modest in relation to the needs, the budgetary economy managed in such abnormal conditions has to be recognised. The undertaken activities and the main properties were mature. What was visible in the areas handed over to the Polish administration was the pursuit of making use of the regained freedom in the best possible way (establishing new schools, further education of teachers). In the areas which were still in the hands of the partitionists, the main focus was on the most sensitive problems (care and health needs) as well as those aspects which would bring about the modernisation transformation (expenditure on the preparation of establishing sickness funds, employment agencies, labour inspectorates).

Keywords: Kingdom of Poland, Regency Council, financial matters, budget, structure of spending.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.39

Przesłano do redakcji: luty 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

⁶ Dr hab. Paweł Grata, prof. UR, Instytut Historii, Wydział Socjologiczno-Historyczny, Uniwersytet Rzeszowski, Al. T. Rejtana 16C, 35-959 Rzeszów; e-mail: pgrata@wp.pl.

Paweł Grata, DSc, PhD, Associate Prof., Institute of History, Faculty of Sociology and History, University of Rzeszów; e-mail: pgrata@wp.pl.

FROM A MONOMODAL RECIPE TO A MULTIMODAL OFFER. A TEXTOLOGICAL AND MEDIOLINGUISTIC APPROACH

Not so long ago recipes were included in 'obvious' text types functioning „unproblematically in the sphere of everyday life”⁹, because their relatively uncomplicated structure did not cause any difficulties with recognition and qualification, or with the genological description of individual text copies. This is both reproductive and productive competence of recipients and producers of text genres. Recipes operate without any obstacles related to their recognition, in official and private communication¹⁰. However, contemporary multimedia and multimodal forms of the existence of recipes seem to undermine the thesis about their obviousness. Taking this into consideration, should these multimodal and increasingly multifunctional beings be considered as a variant of a text pattern, a multimodal field of text genres in the meaning of Adamzik¹¹, or perhaps a hypertext in its common understanding?¹² Or maybe other typological possibilities come into play? The article aims to discuss the above doubts from the point of view of textual linguistics and mediolinguistics, and to consider typological possibilities on the example taken from digital media. Pragmalinguistic analysis of the research body of the above-mentioned multimodal internet offer allows the thesis that in media communication we are constantly confronted with newer, more and more sophisticated forms and ways of communication, which, due to their increasing complexity, are becoming more and more of a challenge for linguists trying to categorize and define them. Therefore, according to the postulates of Adamzik¹³, we are trying above all to describe and illuminate the *analyzed phenomenon* from various perspectives.

Keywords: recipe, text genre, genre transformation, hybridization, multimodal offer, media formats, media transformation.

OD MONOMODALNEGO PRZEPISU KULINARNEGO DO MULTIMODALNEJ OFERTY. UJĘCIE TEKSTOLOGICZNE I MEDIOLINGWISTYCZNE

Przepisy kulinarne jeszcze nie tak dawno zaliczane były do ‘oczywistych’ gatunków tekstu funkcjonujących „bezbproblemowo w sferze życia codziennego”, gdyż ich stosunkowo nieskomplikowana struktura nie przysparzała ani większych trudności z rozpoznaniem i kwalifikacją, ani z opisem genologicznym poszczególnych egzemplarzy tekstowych. Chodzi tu zarówno o reproduktywne, jak i produktywne kompetencje odbiorców i producentów gatunków tekstów. Przepisy kulinarne funkcjonują bowiem bez jakichkolwiek przeszkód, związanych z ich rozpoznawalnością, w oficjalnej i prywatnej komunikacji. Jednakże współczesne multimedialne i multimodalne formy egzystencji przepisów kulinarnych zdają się podważać tezę o ich oczywistości. Czy wobec tego te multimodalne i coraz częściej multifunkcjonalne byty należy uznać za wariant wzorca tekstowego, multimodalnie funkcjonujące pole gatunków tekstu w rozumieniu Adamzik, czy może za hipertekst w powszechnym jego rozumieniu? A może w grę wchodzi jeszcze inne możliwości typologiczne? Artykuł ma na celu przedyskutowanie powyższych wątpliwości z punktu widzenia lingwistyki tekstu i mediolingwistyki oraz rozważenie możliwości typologicznych na przykładzie zaczerpniętym z mediów cyfrowych. Pragmalingwistyczna analiza korpusu badawczego wspomnianej multimodalnej

⁷ Anna Hanus, PhD, Department of Applied Linguistics, Faculty of Philology, University of Rzeszów, ul. Maj. W. Kopisto 2B, 35-315 Rzeszów, corresponding author; e-mail: anhanus@o2.pl.

Dr Anna Hanus, Katedra Lingwistyki Stosowanej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Rzeszowski, ul. mjr. W. Kopisto 2B, 35-315 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: anhanus@o2.pl.

⁸ Dorota Kaczmarek, PhD, Institute of German Philology, Department of German Linguistics, University of Lodz, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź; e-mail: dorota.kaczmarek@uni.lodz.pl.

Dr Dorota Kaczmarek, Instytut Filologii Germańskiej, Zakład Językoznawstwa Niemieckiego, Uniwersytet Łódzki, ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź; e-mail: dorota.kaczmarek@uni.lodz.pl.

⁹ Compare K. Brinker, *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Berlin 2005, p. 128; K. Brinker, H. Cölfen, S. Pappert, *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Berlin 2014, p. 133.

¹⁰ Ch. Gansel, F. Jürgens, *Textlinguistik und Textgrammatik*, Stuttgart 2007, p. 54.

¹¹ Compare K. Adamzik, *Die Zukunft der Textsortenlinguistik. Textsortennetze, Textsortenfelder, Textsorten im Verbund* [w:] *Zur Kulturspezifik von Textsorten*, ed. U. Fix, S. Habscheid, J. Klein, Tübingen 2001; K. Adamzik, *Textlinguistik. Grundlagen, Kontroversen*, Berlin, Boston 2016.

¹² Compare K. Brinker, H. Cölfen, S. Pappert, *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Berlin 2014, p. 135.

¹³ Compare K. Adamzik, *Die Zukunft der Textsortenlinguistik. Textsortennetze, Textsortenfelder, Textsorten im Verbund* [in:] *Zur Kulturspezifik von Textsorten...*

oferty internetowej pozwala na wysunięcie tezy, iż w komunikacji medialnej konfrontowani jesteśmy z coraz nowszymi, coraz bardziej wyszukаныmi formami i sposobami przekazu, które przez swoją coraz większą kompleksowość stają się coraz większym wyzwaniem dla lingwistów, próbujących je skategoryzować i dookreślić. Dlatego też, zgodnie z postulatami Adamzika, próbujemy przede wszystkim opisać i doświetlić z różnych perspektyw analizowaną przez nas wielkość.

Słowa kluczowe: przepis kulinarny, gatunek tekstu, zmiana/transformacja gatunkowa, hybrydyzacja, oferta multimodalna, formaty medialne, medialna transformacja.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.40

Przesłano do redakcji: lipiec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Krzysztof JAWORSKI¹⁴

CZY LICZBY ISTNIEJĄ? REKONSTRUKCJA SPORU O ISTNIENIE PRZEDMIOTÓW MATEMATYCZNYCH

Artykuł przedstawia przegląd filozoficznych stanowisk w kwestii sporu o istnienie przedmiotów matematycznych. W pierwszej części zaprezentowana jest geneza pojęć liczby i liczebności, u których podstaw stoi znana z teorii mnogości relacja równoliczności zbiorów. Następnie podano krótkie streszczenia stanowisk intuicjonistycznego i realistycznego w filozofii matematyki. Według intuicjonistów matematyka to wynik pewnej funkcjonalności intelektu, życiowej aktywności rozumu. Zwykle przyjmuje się, że cena obrony doktryny intuicjonistycznej jest bardzo wysoka (intuicjonizm odrzuca między innymi nieskończoność aktualną). Realizm, zwany również platonizmem, jest stanowiskiem, zgodnie z którym abstrakcyjne przedmioty matematyczne istnieją niezależnie od jakiegokolwiek umysłu. Centralną część pracy zajmuje porównanie poglądu realistycznego z antyrealistycznym (intuicjonistycznym) oraz prezentacja argumentów, które mogłyby przemawiać za każdym z tych stanowisk. Omówiono tam między innymi nominalizm Hartry'ego Fielda (zwany również fikcjonalizmem), realizm nominalistyczny Marka Balaguera i słynny „argument z niezbędności” Quine'a. Ważną część artykułu stanowi próba odpowiedzi na pytanie o związek przyczynowy między światem przedmiotów matematycznych a światem zjawisk przyrodniczych. Jest to próba odpowiedzi na pytanie, czy świat został stworzony według jakiegoś wzoru matematycznego, którego skrawki przez całe wieki żmudnie odkrywamy, czy raczej matematyka jest specyficznym ludzkim sposobem odczytywania świata i gdyby nie człowiek, to żadnej matematyki by nie było. Na końcu wysunięta jest propozycja nowego sposobu ujęcia przedmiotów matematycznych jako „fenomenalnych” twórców naszego umysłu.

Słowa kluczowe: nominalizm, intuicjonizm, konstruktywizm, platonizm, liczba, realizm, fikcjonalizm.

DO NUMBERS EXIST? RECONSTRUCTION OF THE DISPUTE OVER THE EXISTENCE OF MATHEMATICAL OBJECTS

The article presents a philosophical survey on the problem of existence of mathematical objects. In the first part a genesis of the notions “number” and “plurality” is presented. A basis of these notions is an equivalence relation which is well known from the set theory. Then an outline of intuitionism and realism in philosophy of mathematics is presented. Intuitionists claim that a world of mathematical objects comes only from human's intellect. It is usually said that the price of defending of intuitionism is very high (intuitionism rejects for example an actual infinity). Realism (also known as platonism) claims that all abstract mathematical objects are independent of the intellect. The main part of this work deals with the comparison of the realistic view with the antirealistic one (intuitionistic), together with the presentation of the arguments for both views. There are presented: Hartry Field and his nominalism (fictionalism), Mark Balaguer and his nominalistic realism, and famous Quine's „indispensability argument”.

¹⁴ Ks. dr Krzysztof Jaworski, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Teologiczny, Katedra Filozofii Chrześcijańskiej; e-mail: kjaw007@gmail.com.

Krzysztof Jaworski, PhD, University of Szczecin, Faculty of Theology, Department of Christian Philosophy; e-mail: kjaw007@gmail.com.

The last part of the article is an attempt at answering the question concerning the causal relationship between mathematical objects and the world of physical phenomena. Finally, the article gives a new way to think about mathematical objects as “phenomenal” products of mind.

Keywords: nominalism, intuitionism, constructivism, platonism, number, realism, factionalism.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.41

Przesłano do redakcji: styczeń 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Adriana KASZUBA-PERZ¹⁵

Marta CZYŻEWSKA¹⁶

WYZWANIA I PRZEMIANY W KREOWANIU MODELI BIZNESOWYCH PRZEZ POLSKICH PRZEDSIĘBIORCÓW A PROCESY WZROSTU MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Modele biznesowe są relatywnie nowym narzędziem intensywnie popularyzowanym zarówno w nauce, jak i praktyce gospodarczej przedsiębiorstw. Doświadczenia pokazują, iż stosowanie ich w zarządzaniu firmami, wpływa na wzrost i pozycję konkurencyjną podmiotów. Model biznesowy może być traktowany również jako narzędzie służące do kreowania nowych metod prowadzenia działalności gospodarczej, a tym samym do reorganizacji wewnętrznych procesów, poszukiwania nowatorskich sposobów sprzedaży lub komunikacji z klientami. W przypadku najmniejszych przedsiębiorstw model biznesowy kształtuje się jako całościowy system w sposób niemalże naturalny, głównie dzięki zaangażowaniu, pomysłowości i doświadczeniu samego przedsiębiorcy. Modele biznesowe traktowane są zatem jako proste w zastosowaniu narzędzia, pozwalające osiągać wymierne korzyści zarówno małym jak i większym przedsiębiorstwom. Ułatwiają podejmowanie strategicznych decyzji i wspomagają bieżące zarządzanie firmą. Pozwalają odnajdywać nisze rynkowe i wzmacniać pozycję konkurencyjną firmy poprzez m.in. dywersyfikację działalności, wchodzenie na nowe rynki, znajdowanie nowych zastosowań dla posiadanych produktów, optymalizację zarządzania dostępnymi zasobami i procesami itp. Modelowanie biznesu obejmuje definiowanie obszarów działalności przedsiębiorstwa począwszy od procesów wewnętrznych, a skończywszy na wartości dla klienta.

W artykule przeanalizowano szczególne cechy modeli biznesowych odnosząc je do wybranych przedsiębiorstw zaliczanych do grupy mikro-, małych i średnich, działających w specyficznym otoczeniu oraz w tzw. niszowych branżach. Autorki zaprezentowały nietypowe rozwiązania modeli biznesowych wykorzystywane przez przedsiębiorców dla przetrwania i wzrostu firmy.

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, przedsiębiorczość, modele biznesowe, kreowanie wzrostu firmy.

¹⁵ Dr inż. Adriana Kaszuba-Perz, Zakład Finansów, Bankowości i Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska im. I. Łukasiewicza, Al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: aperz@prz.edu.pl.

Adriana Kaszuba-Perz, PhD Eng., Department of Finance, Banking and Accounting, Faculty of Management, Rzeszów University of Technology I. Łukasiewicz, Al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów, correspondence author; e-mail: aperz@prz.edu.pl.

¹⁶ Dr Marta Czyżewska, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej, Instytut Prawa, Administracji i Ekonomii, Wydział Politologii, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków; e-mail: marta.czyzewska@up.krakow.pl.

Marta Czyżewska, PhD, Department of Economics and Economic Policy, Institute of Law, Administration and Economics, Faculty of Political Science, Pedagogical University National Education Commission in Krakow, ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków; e-mail: marta.czyzewska@up.krakow.pl.

CHALLENGES AND CHANGES IN CREATING BUSINESS MODELS BY POLISH ENTREPRENEURS AND GROWTH PROCESSES OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

Business models are a relatively new tool intensively popularized both in science and business practice of enterprises. Experience shows that their use in company management affects the growth and competitive position of entities. A business model can also be treated as a tool used to create new business methods, and thus to reorganize internal processes, search for innovative ways of selling or communicating with customers. In the case of the smallest enterprises, the business model is shaped as a whole system in an almost natural way, mainly due to the commitment, ingenuity and experience of the entrepreneur himself. Business models are therefore treated as a simple tool that allows to achieve measurable benefits for both small and large enterprises. They facilitate making strategic decisions and support the ongoing management of the company. They allow finding market niches and strengthening the company's competitive position through, among others, diversification of activities, entering new markets, finding new applications for your products, optimizing the management of available resources and processes, etc. Business modeling includes defining the areas of the company's operations, starting from internal processes and ending with customer values.

The article analyzes specific features of business models by referring them to selected enterprises included in the group of micro, small and medium-sized enterprises operating in a specific environment and in the so-called niche industries. The authors presented untypical solutions of business models used by entrepreneurs for the survival and growth of the company.

Keywords: business models, case analysis, company growth, small and medium enterprises.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.42

Przesłano do redakcji: styczeń 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Dariusz KŁAK¹⁷
Anna STRAWA¹⁸

DETERMINANTY MOTYWACJI KAPITAŁU LUDZKIEGO ORGANIZACJI W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Celem niniejszego artykułu uczyniono przedstawienie zarysu zagadnień teoretycznych związanych z motywowaniem w organizacji oraz zbadanie wybranych determinant procesów motywacji kapitału ludzkiego na przykładzie pracowników firmy telekomunikacyjnej.

Realizacja celu badawczego wymagała podjęcia działań sprowadzających się do opracowania kwestionariusza ankiety, dotyczącego wybranych aspektów funkcjonowania systemu motywacyjnego, operacjonalizacji uzyskanych danych oraz analizy wyników przeprowadzonych badań. Grupę badaną tworzyła 52-osobowa próba, składająca się z pracowników jednego z podkarpackich oddziałów Orange Polska. Dobór grupy badawczej w zasadniczej mierze wynikał z faktu, iż jakość obsługi klienta w niezwykle istotnym stopniu stanowi wypadkową wielu czynników, w tym poziomowi motywacji pracowników.

Biorąc pod uwagę wyniki badań empirycznych, należy przede wszystkim skonstatować, iż siła motywacji kapitału ludzkiego uzależniona jest od wielu czynników. Jednym z nich jest zadowolenie z pracy. Respondenci zdecydowanie zadowoleni ze swojej pracy aż w 71% określili swoją motywację jako bardzo silną, natomiast w 29% jako silną. Osoby zdecydowanie niewykazujące zadowolenia z pracy wskazały na bardzo słabą motywację do wykonywania powierzonych im zadań lub jej brak. Wraz ze wzrostem długości stażu pracy, poziom motywacji u pracowników słabnie. Wszyscy bowiem ankietowani pracujący mniej niż rok ocenili swoją motywację bardzo wysoko lub wysoko. Z kolei respondentów pracujących powyżej 10 lat cechowała znikoma motywacja lub jej całkowity brak.

¹⁷ Dr Dariusz Kłak, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. bł. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu, Instytut Ekonomii i Zarządzania, ul. Czarnieckiego 16, 37-500 Jarosław, autor korespondencyjny; e-mail: d-klak@wp.pl.

Dariusz Kłak, PhD, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. bł. Fr. B. Markiewicza w Jarosławiu, Institute of Economics and Management, ul. Czarnieckiego 16, 37-500 Jarosław, corresponding author; e-mail: d-klak@wp.pl.

¹⁸ Mgr Anna Strawa.
Anna Strawa, MSc.

Badania wykazały, że istnieje silny związek między znajomością przez pracowników wytyczonych im celów a poziomem ich motywacji - im większa świadomość pracowników co do stawianych przed nimi celów, tym ich motywacja do pracy jest silniejsza. W opinii respondentów, osoba, która najbardziej i zarazem najmniej motywuje okazał się bezpośredni przełożony.

Słowa kluczowe: kapitał ludzki, determinanty motywacji, zadowolenie z pracy, środowisko pracy.

DETERMINANTS OF MOTIVATION OF ORGANISATION HUMAN CAPITAL IN THE LIGHT OF EMPIRICAL RESEARCH

The aim of this article is to show the outline of the theoretical issues connected with motivating in the organisation and to study the selected determinants of the motivation process of the human capital presented by the employees of the telecommunications company.

Realization of the research purpose required working out the survey referring to the selected aspects of functioning of the motivation system, operationalization of the obtained data and the analysis of the results of the research. 52 people formed a researched group which consisted of the employees of one of the Podkarpackie branches of Orange Polska. The selection of the researched group to a large degree arose from the fact that the quality of the consumer service is a result of many factors including the level of the employees satisfaction. Taking into account the results of the empirical research one shall first of all state that the motivation force of the human capital is dependent on many factors. One of them is job satisfaction. 71% respondents stated that their job motivation is very strong however for 29% respondents it is strong. People who were not satisfied with their job stated that their job motivation to do entrusted tasks is weak or they do not have it at all. Together with the length of the seniority the motivation level is weaker in employees. All the surveyed who have worked less than one year assessed their motivation highly or more than highly. However the respondents who have worked more than 10 years had low motivation or even did not have it at all. The research showed that there is strong connection between the knowledge of the goals and the motivation level in employees. The higher awareness of the employees as to the set goals, the stronger the motivation. According to the respondents, the person who is the most and at the same time the least motivating is their direct superior.

Keywords: human capital, determinants of the motivation, job satisfaction, work environment.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.43

Przesłano do redakcji: czerwiec 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Aneta KRZEWIŃSKA¹⁹

INNOWACJE W BADANIACH SPOŁECZNYCH²⁰

Innowacje są rezultatem ewolucji zjawisk, przy czym podlegają im zarówno zjawiska społeczne, jak i gospodarcze. Nowe zjawiska, tak interesujące dla naukowców, często nie mogą być badane przy użyciu „starych” metod badawczych. Może to wynikać z jednej strony z niedostosowania samej aparatury pomiarowej, a z drugiej z niedopasowania procedur badawczych do nowych zjawisk. W wyniku tak rozumianej nieadekwatności pomiędzy zjawiskami a technikami służącymi do ich badania, socjologowie mogą postąpić na dwa sposoby: zrezygnować z badania tego lub wprowadzić zmiany w obrębie samej metodologii. Pierwsza z tych strategii jest bardzo rzadko stosowana, natomiast druga z nich przyczynia się do wprowadzenia innowacji w samych metodach badań społecznych. Celem artykułu jest prezentacja zmian, które zachodzą w badaniach społecznych a związanych z innowacjami w obrębie socjologicznego instrumentarium badawczego. Refleksji zostaną poddane kierunki tych zmian wraz z próbą oceny ich wpływu na jakość badań społecznych i zbieranych w ich trakcie materiałów. Źródłami danych będących podstawą do tych rozważań będą między innymi uczestnictwo w projektach badawczych, własne doświadczenia

¹⁹ Dr hab. Aneta Krzewińska, Katedra Metod i Technik Badań Społecznych, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny Uniwersytet Łódzki, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43, 90-214 Łódź; e-mail: aneta.krzewinska@uni.lodz.pl.

Aneta Krzewińska, DSc, PhD, Department of Methods and Techniques of Social Research, Faculty of Economics and Sociology, University of Lodz, ul. Revolution of 1905. No. 41/43, 90-214 Łódź; e-mail: aneta.krzewinska@uni.lodz.pl.

²⁰ Treści wyrażone w artykule są opiniami autorki i nie przedstawiają stanowiska organów Narodowego Banku Polskiego. Projekt pt. *Forum Dyskusyjne – Pomiar i ocena zjawisk ekonomicznych i społecznych (MASEP 2017)* realizowany jest z Narodowym Bankiem Polskim w ramach edukacji ekonomicznej.

badaczy zjawisk społecznych oraz studia nad literaturą przedmiotu. Zmiany w obrębie badań społecznych mogą być różnorodne, ale do najczęściej spotykanych należą: modyfikacje istniejących technik badawczych związane przede wszystkim z rozwojem technologii (np. techniki otrzymywania materiałów wspomagane komputerowo), wprowadzanie nowych technik czy to z innych nauk społecznych, czy to z praktyki pozanaukowej (techniki deliberacyjne), opracowanie metodologiczne pewnych wcześniej stosowanych procedur, które zyskują miano techniki badawczej (autoetnografia), a także wyróżnienie w procesie prowadzenia badań poszczególnych etapów tego procesu i nadanie im statusu techniki (np. *desk research*).

Słowa kluczowe: innowacje, badania społeczne, technika badań, metodologia badań społecznych.

INNOVATIONS IN THE SOCIAL RESEARCH

The innovations result from the evolution of phenomena both social as well as economic ones. The new phenomena, so interesting for researchers, often may not be studied by using the old methods. The cause for: incompatibility of the measuring apparatus on the one hand, incompatibility of research procedures to the new phenomena on the other hand. When phenomena are not compatible with the research methods, sociologists could cope with this problem in two ways: abandon the research or change something in the methodology. The first strategy is used very rarely, while the second one is a source of implementation of innovations in the methods of social research.

The paper discusses changes, which happen in the widely understood social research and are connected with innovations of instrumentation of social research. The paper focuses on the trends of these changes and the assessment of influence on the quality of social research and data collection.

The changes in the social research could be varied, but the researchers could face: modifications of existing research techniques which are connected with advanced technology (modes of data collection supported by computers), implementation of new data collection modes from other sciences or from unscientific practices (deliberative techniques), methodological formulation of the used previously procedures, which are now called the data collection modes (autoethnography), and the distinction during the process of conducting particular research parts of the process and terming them the research technique (desk research).

Keywords: innovations, social research, techniques of research, methodology of social research.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.44

Przesłano do redakcji: grudzień 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Adam KUCHARSKI²¹

Justyna KUŚWIK²²

POSTAWY WOBEC MIGRACJI WYRAŻANE PRZEZ POLAKÓW MIESZKAJĄCYCH NA POGRANICZU WSCHODNIM I ZACHODNIM POLSKI – ROLA CZYNNIKÓW PSYCHOLOGICZNYCH I KONTEKSTOWYCH

Teorie migracji wskazują na wiele czynników, które mogą warunkować podejście do migracji. Klasyczne ekonomiczne teorie przyjmują, że człowiek kieruje się względami ekonomicznymi i dokonuje kalkulacji zysków oraz strat związanych z ewentualnym przemieszczaniem się, teorie neoklasycystyczne zwracają uwagę, że emigracja ma miejsce wtedy, gdy na określonych obszarach jest więcej osób poszukujących pracy niż miejsc, gdzie mogą ją podjąć, co w efekcie prowadzi do zróżnicowania w zarobkach. Natomiast teorie socjologiczne podkreślają, że podjęcie decyzji o migracji dokonuje się w oparciu o doświadczenia byłych imigrantów, którzy są najlepszym źródłem informacji o korzyściach i problemach, które mogą ich spotkać. Istotnym elementem decydującym o podjęciu decyzji o emigracji jest przewyższenie przywiązania do miejsca zamieszkania. Psychologowie zwracają uwagę, że może to być uzależnione od zmiennych indywidualnych, do których można zaliczyć samoocenę, czy optymizm. Drugą grupę

²¹DrAdam Kucharski, Uniwersytet Szczeciński, ul. Krakowska 69, 71-017 Szczecin, autor korespondencyjny; e-mail: kadam72@gazeta.pl.

Adam Kucharski, PhD, University of Szczecin, ul. Krakowska 69, 71-017 Szczecin, corresponding author; e-mail: kadam72@gazeta.pl.

²²Mgr Justyna Kuświk, Uniwersytet Szczeciński, ul. Krakowska 69, 71-017 Szczecin; e-mail: justynakuswik@whus.pl.

Justyna Kuświk, MSc, University of Szczecin, ul. Krakowska 69, 71-017 Szczecin; e-mail: justynakuswik@whus.pl.

zmiennych stanowią zmienne kontekstualne związane ze środowiskiem: wzorce podejmowania pracy za granicą. W naszych badaniach zadaliśmy sobie pytanie, czy specyfika miejsca zamieszkania (pogranicza) różnicuje postawy wobec migracji. Czy mieszkańcy pogranicza różnią się pod względem poczucia własnej skuteczności i optymizmu oraz satysfakcji z życia i jaki jest wpływ tych zmiennych na stosunek do migracji. W badaniach przeprowadzonych wśród młodych mieszkańców Lublina i Szczecina wykorzystano metody kwestionariuszowe: ankietę własnego autorstwa, Skalę Satysfakcji z Życia, Skalę Uogólnionej Własnej oraz Test Orientacji Życiowej. Uzyskane wyniki wskazują na różnice pomiędzy badanymi w poziomie: przywiązania do miejsca, zainteresowania innym krajem, poczucia własnej skuteczności i satysfakcji z życia. Uzyskane wyniki wskazują na pewne związki czynników psychologicznych z postawą wobec migracji.

Słowa kluczowe: psychologia społeczno-kulturowego pogranicza, emigracja.

ATTITUDES TOWARDS MIGRATION EXPRESSED BY POLES LIVING IN THE EAST AND WEST BORDERLANDS – PSYCHOLOGICAL AND CONTEXTUAL FACTORS

Migration theories indicate multiple factors influencing attitudes towards migration. Classical economy theories explain that individuals calculate enrichments and losses of potential relocation. Neoclassical theories underline emigration as a result of shortage of jobs and consequent diversification of salaries. Sociological theories, however, claim that migration is based upon experiences of former immigrants, who serves as information source of possible profits and problems. Overcoming attachment to place of residence is an essential factor for decision of emigration. From psychological point of view it depends on individual factors, like self-esteem or optimism. Patterns of undertaking job abroad comprise second group of contextual, social factors. This paper seeks to address the following questions: Is place of residence (borderland) diversifying attitudes towards migration? Are residents of borderland different in terms of self-efficacy and satisfaction with life? What is the influence of those variables on attitude towards migration? A study was conducted among youth residence of Lublin and Szczecin, and it used a set of questionnaires containing: authorial survey, Satisfaction With Life Scale (SWLS), General Self-Efficacy Scale (GSES), and Life Orientation Test (LOT-R). The results show significant differences among subjects on the scales of: attachment to the place, interest in other country, self-efficacy and satisfaction with life. Results indicate correlation between psychological factors and attitudes toward migration.

Keywords: emigration, psychology of the sociocultural borderland.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.45

Przesłano do redakcji: listopad 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Katarzyna KURZĘPA-DEDO²³
Agata GEMZIK-SALWACH²⁴

USTAWA ANTYLICHWIARSKA A ZMIANY NA RYNKU INSTYTUCJI POŻYCZKOWYCH – WYBRANE ZAGADNIENIA (część 2)

Artykuł prezentuje analizę skutków wejścia w życie art. 7 pkt 4 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym i niektórych innych ustaw. Deklarowanym *ratio legis* tej zmiany było wprowadzenie limitu opłat tzw. windykacyjnych (art. 33a u.k.k.) i tym samym zwiększenie poziomu ochrony konsumentów korzystających z usług instytucji finansowych udzielających pożyczek pozabankowych. Instytucje pożyczkowe przed wejściem w życie wspomnianego art. 33a u.k.k. na podstawie art. 30 ust. 1 pkt 11 u.k.k. odwołujące się do zasady swobody umów pobierały od konsumentów opłaty i prowizje z tytułu zaległości w spłacie

²³ Dr Katarzyna Kurzepa-Dedo, Katedra Nauk o Administracji, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, ul. H. Sucharskiego 2, 35-225 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: kkurzepa@wsiz.rzeszow.pl.

Katarzyna Kurzepa-Dedo, PhD, Department of Administration Sciences, University of Information Technology and Management based in Rzeszów, ul. H. Sucharskiego 2, 35-225 Rzeszów, correspondent author; e-mail: kkurzepa@wsiz.rzeszow.pl.

²⁴ Dr Agata Gemzik-Salwach, Katedra Finansów, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, ul. H. Sucharskiego 2, 35-225 Rzeszów; e-mail: agemizik@wsiz.rzeszow.pl.

Agata Gemzik-Salwach, PhD, Department of Finance, University of Information Technology and Management based in Rzeszów, ul. H. Sucharskiego 2, 35-225 Rzeszów; e-mail: agemizik@wsiz.rzeszow.pl.

pożyczki w wysokości najczęściej znacznie przekraczającej realne koszty windykacyjne. Co więcej, powołany przepis art. 30 ust. 1 pkt 11 u.k.k. nie chronił też konsumentów przed obchodzeniem przez instytucje pożyczkowe przepisów o maksymalnych odsetkach za opóźnienie (481 § 2¹ k.c.).

Wprowadzony limit opłat windykacyjnych zniwelował asymetrię między stronami umów o pozabankowe pożyczki. Dodatkowo konsumenci w przypadku wszczynania przez instytucje pożyczkowe postępowań sądowych lub pozasądowych o zaległe należności zyskali pewność co do prawa w zakresie ujednoczenia wykładni przepisów dotyczących wysokości opłat z tytułu dochodzonych należności.

Ocena skutków wejścia w życie z dniem 11 marca 2016 r. art. 33a u.k.k. przeprowadzona została przy wykorzystaniu metody badawczej tzw. kompletu normatywnego. Niniejszy artykuł stanowi drugą część omówienia określonej problematyki badawczej i obejmuje: rekonstrukcję powiązań pomiędzy normami formalnymi i normami nieformalnymi, weryfikację postawionych hipotez badawczych, ocenę charakteru presji na formalizację badanej instytucji i społeczno-gospodarczych efektów jej oddziaływania oraz prognozowanie i formułowanie zaleceń badawczych.

Słowa kluczowe: limit opłat windykacyjnych, zaległości w spłacie pożyczki, instytucje pożyczkowe, konsumenci.

ANTI-USURY PROTECTION AND CHANGES ON THE MARKET OF LENDING INSTITUTIONS – SELECTED ISSUES (part 2)

The article presents an analysis of the effects of the entry into force of art. 7 point 4 of the Act of 5 August 2015 amending the Act on supervision of the financial market and certain other acts. The declared *ratio legis* of this change was the introduction of a limit on the so-called debt collection (art. 33a u.k.k.) and thus increasing the level of protection for consumers using the services of financial institutions providing non-bank loans. Loan institutions before the entry into force of the aforementioned art. 33a u.k.k. based on art. 30 para. 1 point 11 u.k.k. referring to the principle of freedom of contract, they collected from consumers fees and commissions for arrears in loan repayment in the amount usually exceeding the real debt collection costs. What's more, the established provision of art. 30 para. 1 point 11 u.k.k. it also did not protect consumers from circumventing the maximum interest rates for delay by loan institutions (481 §2¹ k.c.).

The introduced debt collection limit offsets the asymmetry between parties to non-bank loan agreements. In addition, consumers in the event of loan institutions initiating court or out-of-court proceedings for overdue receivables have gained legal certainty in harmonizing the interpretation of the provisions on the amount of fees for claimed receivables. Assessment of the effects of the entry into force on 11 March 2016 art. 33a u. k.k. was carried out using the so-called research method normative set.

The paper is the second part of the presentation and included reconstruction of links between formal (legal norms) and non-formal standards, verification of the research hypotheses, assessment of the nature of the pressure on the formalization of the studied institution and socio-economic effects of its impact, and forecasting and formulating research recommendations.

Keywords: the limit of debt collection fees, arrears in loan repayment, loan institutions, consumers.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.46

Przesłano do redakcji: maj 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Małgorzata LECHWAR²⁵

Grzegorz WISZ²⁶

KLASTRY W PROCESACH MODERNIZACJI I ROZWOJU OBSZARÓW PRZEMYSŁOWYCH – PRZYKŁAD COP

Celem opracowania jest wskazanie na klastry jako istotne elementy kreacji i wsparcia procesów modernizacji i rozwoju obszarów przemysłowych poprzez aktywny ich udział w budowie ekosystemu innowacji determinującego rozwój przedsiębiorstw różnych branż. Opracowanie zostało przygotowane w oparciu o metodę dokumentacyjną

²⁵ Dr inż. Małgorzata Lechwar, Wydział Ekonomii, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: lechwarm@ur.edu.pl.

Małgorzata Lechwar, PhD Eng., Faculty of Economics, University of Rzeszów, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, corresponding author; e-mail: lechwarm@ur.edu.pl.

²⁶ Dr Grzegorz Wisz, Uniwersytet Rzeszowski; e-mail: gwisz@ur.edu.pl.

Grzegorz Wisz, PhD, University of Rzeszów; e-mail: gwisz@ur.edu.pl.

i heurystyczną, której istota polega na twórczym dochodzeniu do nowych rozwiązań poprzez wykrywanie nowych faktów i związków między nimi zachodzących. Zakres przestrzenny opracowania obejmuje obszar Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP) będącego ośrodkiem przemysłu ciężkiego budowanego w latach 1936–1939 w południowo-centralnych dzielnicach Polski. Zakres merytoryczny obejmuje 1) refleksje na temat procesów modernizacyjnych gospodarek i regionów, 2) charakterystykę okręgów przemysłowych ze szczególnym uwzględnieniem Centralnego Okręgu Przemysłowego i jego aktualnego potencjału rozwojowego, związanego między innymi z sektorami wysokich szans określonymi przez inteligentne specjalizacje regionalne, 3) wskazanie na rolę ekosystemu innowacji w gospodarce w zakresie ograniczenia istniejących barier innowacyjności oraz wskazanie na podmioty zajmujące się szeroko pojętą promocją i inkubacją innowacyjnej przedsiębiorczości, transferem technologii, dostarczaniem usług proinnowacyjnych, aktywizacją przedsiębiorczości akademickiej, współpracą z biznesem, ze szczególnym uwzględnieniem akredytowanych ośrodków innowacji w województwach wchodzących w skład COP-u, 4) wskazanie na klastry jako istotny element ekosystemu innowacji. Podkreślono, że aktywne klastry COP-u, będąc platformą współpracy oraz wymiany doświadczeń, tworzą ekosystem, który przyczynia się do rozwoju konkurencyjności danego regionu. Ekosystem ten tworzą również akredytowane przez Ministerstwo Rozwoju instytucje takie jak parki technologiczne, naukowe, naukowo-technologiczne, przemysłowo-technologiczne, inkubatory technologiczne, centra transferu technologii, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, czy centra innowacji. We wnioskach wskazano, że podstawy organizacji i funkcjonowania COP zasadniczo odpowiadają podstawom budowy teraźniejszych klastrów gospodarczych, a tworzenie klastrów gospodarczych wymaga stworzenia odpowiednich warunków i otoczenia formalnego oraz stabilnej woli politycznej popartej realnym wsparciem finansowym i pozafinansowym.

Słowa kluczowe: łańcuch wartości, otoczenie biznesu, strefy ekonomiczne, transfer technologii, inkubator, start-up.

CLUSTERS IN THE MODERNIZATION AND DEVELOPMENT PROCESSES OF INDUSTRIAL AREAS – COP EXAMPLE

The aim of the study is to point out clusters as the important component of creation and support of modernization process as well as development of industrial regions by their active participation in forming of an ecosystem of innovations which determines the progress of enterprises of different branches.

The study has been prepared basing on documentary and heuristic methods; the essence of the latter consists in a creative achieving of new solutions by discovering new facts and connections between them.

The spatial range of the study covers the area of the Central Industrial District (CID), which is the heavy industry centre, built within the period 1936-1939 in the southern-central estates in Poland.

The merits covers the following fields: 1) studies concerning modernization processes of economies and regions, 2) the characteristic of industry areas with a special complying with the Central Industrial District and its actual development potential, connected e.g. with high chances sectors defined by regional smart specializations, 3) indication of the role of innovation ecosystem in economy within the range of limiting innovativeness barriers and pointing out objects being concerned with widely implied promotion and incubation of innovative entrepreneurship, technology transfer, providing pro-innovative services, activation of academic entrepreneurship, collaboration with business enterprise, with the main emphasis on accredited innovation centers from the estates included in CID, 4) pointing at clusters, as crucial elements of innovation ecosystem.

It has been stressed that active CID clusters, being the platform of collaboration and experience exchange, form an ecosystem, which contributes to the development of competitiveness of a given region.

Such an ecosystem is also being created by institutions accredited by the Ministry of Development, such as technological, scientific, scientific-technological, and industrial-technological parks, technological incubators, technology transfer centers, academic entrepreneurship incubators, and innovation centers as well.

In the summary there has been pointed out, that the bases of organization and functioning of CID essentially corresponds to bases of establishing present economic clusters, and the process of creation of economic clusters requires establishing adequate conditions and formal environment as well as stable political will supported by the real financial and non-financial support.

Keywords: value chain, business environment, economic zone, technology transfer, incubator, start-up.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.47

Przesłano do redakcji: styczeń 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

GOSPODAROWANIE BUDŻETEM GMINY W KONTEKŚCIE FUNKCJONOWANIA GOSPODARKI LOKALNEJ²⁹

Rozwój lokalny wymaga odpowiednich nakładów rzeczowych i finansowych. Poszukiwanie przez władze lokalne środków, ich gromadzenie i przede wszystkim efektywne wykorzystanie jest niewątpliwie ważnym zadaniem każdego procesu rozwoju lokalnego. Sprawność instytucjonalna w obszarze zarządzania finansami lokalnymi to jeden z elementów w racjonalnym kierowaniu gminą. Racjonalne prowadzenie gospodarki finansowej gminy to bardzo ważny aspekt dobrego nią zarządzania. Pożądana kondycja finansowa jednostki samorządu terytorialnego pozwala realizować ustawowe cele, które postawiono przed władzami gmin, prowadząc do jak najwyższego wzrostu i rozwoju gospodarczego oraz osiągania wysokiej jakości życia przez mieszkańców. Zarządzanie budżetem lokalnym jest jednym z głównych czynników wpływających na rozwój lokalny. Gdy budżet jest odpowiednio planowany, a następnie w prawidłowy sposób i zgodny z wymogami wypełniany, możliwe jest, aby gmina mogła się rozwijać i być konkurencyjna. Rozwój danej jednostki lokalnej jest ściśle powiązany z rozdysponowaniem środków budżetowych. Głównym celem badań była ocena gospodarowania budżetem w gminie Działdowo w świetle opinii pracowników oraz społeczności lokalnej. Przeprowadzono badania ankietowe ukazujące, jak mieszkańcy oraz urzędnicy oceniają gminę, w zakresie gospodarowania środkami budżetowym, jej rozwój a także dostępność do informacji o zarządzaniu środkami publicznymi. Zbadano opinię pracowników urzędu i mieszkańców gminy. W ankiecie wzięło udział 35 pracowników (w tym 10 osób to rada gminy) oraz 120 mieszkańców. Urzędnicy uznali, że gospodarowanie budżetem gminy jest prawidłowe, podczas gdy mieszkańcy gminy zasadniczo mieli odmienne zdanie, uznając, że środki finansowe z budżetu gminy są wydawane nieefektywnie, o czym świadczy niezadawalający rozwój społeczno-gospodarczy gminy.

Słowa kluczowe: gmina, budżet gminy, rozwój lokalny.

MANAGEMENT OF THE BUDGET OF THE MUNICIPALITY IN THE CONTEXT OF THE FUNCTIONING OF THE LOCAL ECONOMY³⁰

Local development requires appropriate material and financial inputs. The search for resources by local authorities, their collection and, above all, effective use is undoubtedly an important task of any local development process. Institutional efficiency in the area of local finance management is one of the elements in rational management of the commune. Rational management of the municipality financial management is a very important aspect of its good management. The desired financial condition of the local government unit allows to implement statutory goals that were set before the municipality authorities, leading to the highest possible growth and economic development and achieving a high quality of life for the residents. Managing local budget is one of the main aspects influencing local growth. If the budget was planned, and executed with appropriate requirements, it is possible for the municipality to develop and become competitive. The development of a local unit is closely linked to the allocation of budget resources. The main objective of the research was to evaluate the budget management in the Działdowo municipality in the light of the opinions of the employees and the local community. A survey has been conducted to show how residents and officials evaluate the municipality in terms of budgetary management, development and availability of information on public funds management. The opinion of the employees of the office and residents of the municipality was reviewed. The survey was attended by 35 employees (10 of whom were from the municipality council) and 120 people. Officials

²⁷ Dr hab. Renata Marks-Bielska, prof. UWM, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, ul. Oczapowskiego 4, 10-719 Olsztyn, autor korespondencyjny, e-mail: rentam@uwm.edu.pl.

Renata Marks-Bielska, DSc, PhD, Associate Prof., University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Economic Sciences, ul. Oczapowskiego 4, 10-719 Olsztyn, correspondent author; e-mail: rentam@uwm.edu.pl.

²⁸ Lic. Joanna Kozajda, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, ul. Oczapowskiego 4, 10-719 Olsztyn; e-mail: asiakozajda@wp.pl.

Lic. Joanna Kozajda, University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Economic Sciences, ul. Oczapowskiego 4, 10-719 Olsztyn; e-mail: asiakozajda@wp.pl.

²⁹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/B/HS4/03039.

Treści wyrażone w artykule są opiniami autorek i nie przedstawiają stanowiska organów Narodowego Banku Polskiego.

Projekt pt. *Forum Dyskusyjne – Pomiar i ocena zjawisk ekonomicznych i społecznych (MASEP2017)* realizowany jest z Narodowym Bankiem Polskim w ramach edukacji ekonomicznej.

³⁰ Project was financed from the funds of National Centre of Science according to decision number DEC-2013/09/B/HS4/03039.

are fond of the way the budget was distributed, while people living in the commune have an opposite stance. The majority thinks that money is being spent inefficiently as evidenced by the unsatisfactory socio-economic development of the municipality.

Keywords: municipality, budget of the municipality, local development.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.48

Przesłano do redakcji: styczeń 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Radosław MURKOWSKI³¹

METODY POMIARU ZAAWANSOWANIA PROCESU STARZENIA SIĘ LUDNOŚCI³²

Proces starzenia się społeczeństw oznacza wzrost udziału osób starszych w całej populacji. Jednakże sam moment, w którym uznajemy daną osobę za starą może już być różnie przyjmowany zarówno dla poszczególnych społeczeństw jak i nawet dla tej samej populacji w różnych momentach czasu. W tradycyjnym ujęciu pomiar zaawansowania procesu starzenia się danej populacji polega zazwyczaj na kalkulacji odsetka osób w wieku ponad 60 lub 65 lat w całej populacji. Jednakże takie ujęcie tego procesu, choć powszechnie stosowane, to nie jest jedyne. W ujęciu potencjalnym nie jest ważny sam fakt osiągnięcia wieku określanego za początek starości, lecz to ile lat po jego uzyskaniu można jeszcze przeżyć zgodnie z aktualnym porządkiem wymierania populacji. Dlatego w tym przypadku proces zaawansowania starzenia się badanych społeczeństw można badać m.in. poprzez szacowanie relacji pomiędzy liczbą lat do przeżycia przez osoby, które osiągnęły wiek starczy w stosunku do całkowitego funduszu lat możliwego do przeżycia przez wszystkie osoby z badanej populacji. Natomiast w ujęciu alternatywnym zakłada się, że początek okresu starości zmienia się w czasie i może być różny dla badanych populacji w zależności od przemian w zakresie wydłużania się życia ludzkiego czy poprawy stanu zdrowia danego społeczeństwa. W tym przypadku pomiar zaawansowania starzenia się danej populacji polegać może m.in. na mierzeniu proporcji osób, którym pozostało takie same przeciętne dalsze trwanie życia wśród ogółu ludności. W ramach niniejszego artykułu opisane zostały różne sposoby mierzenia procesu starzenia się populacji, a ich wyniki porównano dla wybranych państw europejskich.

Słowa kluczowe: starzenie się ludności, starość, początek okresu starości, alternatywne miary starzenia się populacji, demografia potencjalna.

METHODS FOR MEASURING THE PROGRESSION OF DEMOGRAPHIC AGING

The population aging process means increasing the share of older people in the population. However, the moment in which we recognize a person as old may be different for selected societies and for the same population at different times. In the traditional view of this process, the age of 60 or 65 years is considered to be the beginning of the old age. In this case, measuring the progress of an aging population is usually based on the proportion of people aged 60 or 65 and over in the population. However, such an approach, although widely used, is not the only one. In the potential approach it is not important to reach the age considered as the beginning of old age, but how many years after it is still possible to live. In this case, the aging process of societies can be explored by estimating the relationship between the number of years of life for persons who have reached the age of the elderly relative to the total number of years of life for all persons. On the other hand, the alternative approach assumes that the beginning of the old age changes over time and may be different for the population studied depending on the length of life or improvement of the health of the population. In this case, measuring the population's aging may involve measuring the proportion of people who have the same average life expectancy among the general population. The article describes different ways of measuring population aging, and their results are compared for selected European countries.

³¹ Dr Radosław Murkowski, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Ekonomii, Katedra Polityki Gospodarczej i Samorządowej, al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań; e-mail: r.murkowski@ue.poznan.pl.

Radosław Murkowski, PhD, University of Economics in Poznań, Faculty of Economics, Department of Economic and Local Government Policy, al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań; e-mail: r.murkowski@ue.poznan.pl.

³² Treści wyrażone w artykule są opiniami autora i nie przedstawiają stanowiska organów Narodowego Banku Polskiego. Projekt pt. *Forum Dyskusyjne – Pomiar i ocena zjawisk ekonomicznych i społecznych (MASEP2017)* realizowany jest z Narodowym Bankiem Polskim w ramach edukacji ekonomicznej.

Keywords: population aging, senility, beginning of the period of old age, alternative measures of population aging, potential demography.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.49

Przesłano do redakcji: grudzień 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Agnieszka NAPIÓRKOWSKA-BARYŁA³³
Mirosława WITKOWSKA-DĄBROWSKA³⁴

WYDATKI NA UTRZYMANIE LOKALI MIESZKALNYCH A ZALEGŁOŚCI W OPŁATACH ZA MIESZKANIE W BUDŻETACH GOSPODARSTW DOMOWYCH

W teorii ekonomii konsumpcja pojmowana jest jako proces zaspokojenia potrzeb ludzkich. Istnieje wiele podziałów i klasyfikacji potrzeb definiowanych jako „pewien stan psychofizyczny człowieka, przejawiający się w subiektywnym poczuciu braku lub pożądania jakiegoś dobra lub stanu”, powstałych na gruncie badań zarówno z zakresu psychologii jak i ekonomii. Niewątpliwie jedną z potrzeb podstawowych jest posiadanie mieszkania. Zakup mieszkania nie należy do wydatków konsumpcyjnych, ale już koszty użytkowania i utrzymania lokalu są stałą pozycją w budżetach gospodarstw domowych. Celem artykułu była identyfikacja trendów pojawiających się w strukturze wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych, w szczególności związanych z utrzymaniem mieszkań w latach 2000–2015. Poziom wydatków na utrzymanie mieszkania został porównany z rozmiarem zaległości w opłatach za mieszkania przy uwzględnieniu form własności lokali oraz wskaźnikami ubóstwa w Polsce i w UE. Zidentyfikowano, w których formach własności lokali występują najwyższe zaległości w opłatach za mieszkanie.

Słowa kluczowe: potrzeby mieszkaniowe, wydatki na utrzymanie mieszkania, zaległości w opłatach za mieszkanie.

CONSUMER EXPENDITURE ON HOUSING VERSUS DUE RENT AND HOUSING BILLS IN HOUSEHOLD BUDGETS

In the theory of economy, consumption is perceived as a process of satisfying people's needs. There are numerous divisions and classifications of needs, defined as 'a certain psycho-physical condition of a person, which reflects itself in a subjective feeling of a lack or desire to own some goods or to achieve a certain status', which have arisen from research in the fields of both psychology and economy. Unquestionably, one of the essential needs is to have a place to live. While the purchase of a flat or house does not belong to the realm of consumer spendings, the costs incurred by using and maintaining one's home are a fixed item in the budget of a household. The purpose of this article has been to identify trends which appear in the structure of consumption expenditure among households, and in particular the expenses associated with the maintenance of a house or a flat in the years 2000-2015. Additionally, the level of housekeeping expenditure has been compared to the amounts of due payments for rent and bills, making a distinction between different forms of property rights, and confronted with the indices measuring poverty in Poland and the EU. It has been determined which forms of property rights to a house or a flat coincide with the highest sums of due payments for the rent and other housing bills.

Keywords: housing needs, housekeeping expenses, due rent and other housing bills.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.50

Przesłano do redakcji: listopad 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

³³ Dr inż. Agnieszka Napiórkowska-Baryła, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Katedra Ekonomiki Przestrzennej i Środowiskowej, ul. Oczapowskiego 4, 10-900 Olsztyn, autor korespondencyjny; e-mail: agnieszka.baryla@uwm.edu.pl.

Agnieszka Napiórkowska-Baryła, PhD Eng., University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Department of Spatial and Environmental Economics, ul. Oczapowskiego 4, 10-900 Olsztyn, corresponding author; e-mail: agnieszka.baryla@uwm.edu.pl.

³⁴ Dr inż. Mirosława Witkowska-Dąbrowska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Katedra Ekonomiki Przestrzennej i Środowiskowej, ul. Oczapowskiego 4, 10-900 Olsztyn; e-mail: m.witkowska@uwm.edu.pl.

Mirosława Witkowska-Dąbrowska, PhD Eng., University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Department of Spatial and Environmental Economics, ul. Oczapowskiego 4, 10-900 Olsztyn; e-mail: m.witkowska@uwm.edu.pl.

WZROST ZNACZENIA UDZIAŁU MILITARNEGO PAŃSTW BAŁTYCKICH I POLSKI W RAMACH NATO PO KRYZYSIE UKRAIŃSKIM

Aneksja Krymu i zagarnięcie dwóch obwodów Ukrainy przez Rosję lub wspierane przez nią prorosyjskie formacje zbrojne w 2014 r. doprowadziły do wyraźnego wzrostu geopolitycznego znaczenia wschodniej flanki NATO. W szczególności odnosiło się to do czterech państw położonych w centralnej części wschodniej granicy sojuszu: Estonii, Łotwy, Litwy i Polski. Znacznie mniej zauważalny, choć nie mniej istotny, był wzrastający w latach 2014–2018 udział potencjału militarnego tych państw w stosunku do całego potencjału (wszystkich krajów) NATO. Wybór Donalda Trumpa na nowego prezydenta USA w styczniu 2017 r. i jego żądania dotyczące zwiększenia wydatków na obronność wśród członków NATO tylko przyspieszyło zmiany w tym zakresie w wielu państwach. Zmiany te dotyczyły zakupu sprzętu wojskowego, tworzenia nowych organizacji wojskowych, jak chociażby Wojska Obrony Terytorialnej w Polsce czy próby uniezależnienia się od Rosji w kwestiach gospodarczych. Przewidywania m.in. Fukuyamy o końcu historii nie sprawdziły się, obecnie tylko posiadanie własnych dość licznych i nowoczesnych sił zbrojnych, przeznaczanie na ten cel odpowiedniej liczby wydatków budżetowych oraz posiadanie sojuszników może jedynie zagwarantować bezpieczeństwo dla państw. W rezultacie dokonanych analiz autorzy stwierdzili, że w największym stopniu dotyczył m. in. kwestii: zwiększenia stanów osobowych sił zbrojnych (w szczególności sił lądowych) oraz wydatków wojskowych. Choć, największą dynamikę w obu przytoczonych parametrach wykazywała Litwa (co zarazem umiejscawiała ją pod tym względem na pierwszym miejscu w całym Pakcie Północnoatlantyckim), to – tradycyjnie, tak jak przed 2014 rokiem – najwyższe stany osobowe sił zbrojnych nadal utrzymywała Polska, a najwyższy udział wydatków wojskowych w stosunku do PKB – Estonia. Jednak największy wkład do potencjału NATO ze strony analizowanych państw (a konkretnie tylko Polski) dotyczył relatywnie dużej liczby czołgów.

Słowa kluczowe: NATO, potencjał, PKB, siły zbrojne.

THE INCREASE IN THE IMPORTANCE OF MILITARY PARTICIPATION OF THE BALTIC STATES AND POLAND WITHIN NATO AFTER THE UKRAINIAN CRISIS

The annexation of the Crimea and the seizure of two regions of Ukraine by Russia or the supported pro-Russian armed groups led in 2014 to a clear increase in the geopolitical significance of NATO's eastern flank. In particular, this applied to four countries located in the central part of the eastern border of the alliance: Estonia, Latvia, Lithuania and Poland. The share of military potential of these countries in relation to the entire potential (of all countries) of NATO was much less noticeable, although not less important in 2014-2018. The election of Donald Trump as the new US president in January 2017 and his demands to increase investments for defense among NATO members only accelerated changes in this area in many countries. These changes concerned the purchase of military equipment, the creation of new military organizations, such as the Military of Territorial Defense in Poland or attempts to become independent from Russia on economic matters. Predictions of, e.g. Fukuyama about the end of history has not worked. Currently only owning quite numerous and modern armed forces, allocating the appropriate amount of budget expenses for this purpose and having allies can only guarantee security for states. As a result of the analyzes carried out, the authors stated that it concerned, among others such issues as: increasing the personal conditions of the armed forces (in particular land forces) and military expenditure. Although the highest dynamics in both quoted parameters was demonstrated by Lithuania (which at the same time placed it in the first place in the entire North Atlantic Pact), traditionally, as before 2014, the highest personal states of the armed forces were still maintained by Poland, and the

³⁵ Dr hab. Leszek Pawlikowicz, prof. UR, Katedra Nauk Historyczno i Teoretyczno Prawnych Uniwersytetu Rzeszowskiego, Wydział Prawa i Administracji, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: pawlikowicz69@interia.pl.

Leszek Pawlikowicz, DSc, PhD, Associate Prof., Department of Historical and Theoretic Legal Science of the University of Rzeszów, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, corresponding author; e-mail: pawlikowicz69@interia.pl.

³⁶ Dr Krzysztof Surowiec, Katedra Nauk Humanistycznych, Wydział Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza, ul. Podkarpacka 1, 35-082 Rzeszów; e-mail: ks@prz.edu.pl.

Krzysztof Surowiec, PhD, Department of Humanities, Faculty of Management, Rzeszów University of Technology Ignacy Łukasiewicz, ul. Podkarpacka 1, 35-082 Rzeszów; e-mail: ks@prz.edu.pl.

highest share of military expenditure in relation to GDP – Estonia. However, the largest contribution to NATO's potential from the analyzed countries (specifically only Poland) concerned a relatively large number of tanks.

Keywords: NATO, potential, GDP, armed forces.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.51

Przesłano do redakcji: lipiec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Ryszard PUKAŁA³⁷

IMPACT OF MACROECONOMIC FACTORS ON THE LIFE INSURANCE MARKET IN THE VISEGRAD COUNTRIES

Life insurances represent an important safety measure against financial results of various mishaps. They also supplement the public insurance system. Bearing in mind that the insurance market depends on the supply of risks by the policyholders, demand on these risks and readiness to accept them on the insurers' side as well as funds at the disposal of both parties, the economic standing of a given country plays an important role. The macroeconomic situation of the Visegrad countries (V4) has been shaped in the last decade by events on the global financial markets and processes taking place in the European Union. The resulting changes concern both the general state of the economy and its particular sectors, including the life insurance sector. The study has been carried out on the basis of selected macroeconomic data and data reflecting the development of the life insurance sector in the years 2007–2015. Apart from the comparative analysis, a linear correlation technique, which describes the force and direction of relations between the properties, has been used.

The studies have confirmed the assumed research hypotheses. Strong relationships between the level of property insurance sector development and the macroeconomic situation in the Visegrad countries have been found, along with mutual similarities and the high level of financial stability.

Keywords: life insurance, insurance sector, macroeconomic factors, Visegrad Group.

ODDZIAŁYWANIE CZYNNIKÓW MAKROEKONOMICZNYCH NA RYNEK UBEZPIECZEŃ ŻYCIOWYCH KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

Ubezpieczenia na życie stanowią ważny czynnik bezpieczeństwa przed finansowymi skutkami nieszczęśliwych zdarzeń. Pełnią także istotną funkcję uzupełniającą w stosunku do publicznego systemu zabezpieczenia społecznego. Biorąc pod uwagę, iż rynek ubezpieczeniowy, zależy od podaży ryzyk przez ubezpieczających się, popytu na te ryzyka ze strony ubezpieczycieli, względnie gotowości do ich przyjmowania oraz środków finansowych, jakimi dysponują jedni i drudzy, bardzo duże znaczenie odgrywa więc w tym procesie sytuacja gospodarki kraju i kondycji w jakiej się ona znajduje. Sytuacja makroekonomiczna krajów Grupy Wyszehradzkiej w ostatniej dekadzie determinowana jest wydarzeniami na światowych rynkach finansowych oraz procesami zachodzącymi w Unii Europejskiej. Zmiany te dotyczą zarówno ogólnego stanu gospodarki, jak i poszczególnych jej sektorów, w tym sektora ubezpieczeń życiowych. Celem badań jest dokonanie analizy wpływu czynników makroekonomicznych na rynek ubezpieczeń życiowych w krajach V4 oraz ich poziom stabilności finansowej w zmieniających się uwarunkowaniach ekonomicznych. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o wybrane dane makroekonomiczne oraz dane obrazujące stan rozwoju rynku ubezpieczeń życiowych za lata 2007–2015. Oprócz analizy komparatywnej wykorzystano także technikę korelacji liniowej, która opisuje siłę i kierunek związku między badanymi cechami. Badania potwierdziły przyjęte hipotezy

³⁷ Ryszard Pukała, PhD Eng., The Bronisław Markiewicz State Higher School of Technology and Economics in Jarosław, Institute Economy and Management; e-mail: ryszard.pukala@interia.pl.

Dr inż. Ryszard Pukała, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Instytut Ekonomii i Zarządzania; e-mail: ryszard.pukala@interia.pl.

badawcze. Stwierdzono relatywnie silne zależności stopnia rozwoju rynku ubezpieczeń życiowych od sytuacji makroekonomicznej w krajach V4, a także wykazano ich podobieństwa i wysoki poziom stabilności finansowej.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia na życie, sektor ubezpieczeniowy, czynniki makroekonomiczne, Grupa Wyszehradzka.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.52

Przesłano do redakcji: sierpień 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Elżbieta RĄCZY³⁸

ZNACZENIE DOKUMENTACJI SĄDOWEJ W BADANIACH NAD STOSUNKAMI POLSKO-ŻYDOWSKIMI W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ NA PRZYKŁADZIE REGIONU PODKARPACKIEGO³⁹

Artykuł poświęcony jest znaczeniu powojennej dokumentacji sądowej w badaniach nad stosunkami polsko-żydowskimi w czasie niemieckiej okupacji. Choć sądownictwo powojenne uwikłane było politycznie, a wyroki sądów kontrowersyjne, to stosunkowo rzadko negowało ono jednak podstawowe fakty, w tym negatywne zachowania Polaków wobec ludności żydowskiej. W artykule wzięto pod uwagę zarówno śledztwa prowadzone przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Rzeszowie, jak i dokumentację sądów powszechnych. Wyłania się z niej obraz skomplikowanych stosunków polsko-żydowskich. Akta ukazują pewien rodzaj korelacji pomiędzy pozytywnymi i negatywnymi postawami. Tam, gdzie była udzielana pomoc Żydom często dochodziło także do szantażowania ich, pisanie na nich donosów, łapanek na ukrywających się, a w skrajnych przypadkach także do morderstw. Jednocześnie tam, gdzie odnotowane były negatywne zachowania Polaków wobec Żydów znaleźć można czasem także informacje o udzielanej im pomocy (żywienia, przekazywania aryjskich dokumentów czy ukrywania). Powojenna polska dokumentacja sądowa potwierdza tezę, że stosunki polsko-żydowskie nie były jednoznacznie czarno-białe, jak to się często przyjmuje. Jednocześnie jednak nie da ona odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące skali negatywnych postaw Polaków wobec Żydów w czasie niemieckiej okupacji, a tym bardziej o wielkość udzielanej im pomocy.

Słowa kluczowe: Polacy, Żydzi, stosunki polsko-żydowskie, dokumentacja sądowa.

THE SIGNIFICANCE OF COURT DOCUMENTS FOR THE RESEARCH OF POLISH-JEWISH RELATIONS DURING WORLD WAR II IN THE PODKARPACKIE PROVINCE

This article describes the significance of post-war court documentation for the research of Polish-Jewish relations during the Nazi occupation of Poland. Although post-war jurisprudence was motivated more by politics than unbiased judgement and rulings were often controversial, courts fairly rarely challenged certain facts such as, for instance, Poles' negative attitude towards Jews. This article analyses both the results of investigation procedures carried out by the Provincial Commission for the Investigation of Nazi Crimes in Rzeszów and the documentation of Polish common courts. The court documentation shows that the relations between Poles and Jews were fairly complex. Positive and negative attitudes often intertwined. Jews were given aid but were also blackmailed, denounced, rounded up and sometimes even murdered. And Poles helped Jews (provided them with food or Aryan certificates or hid them) although they were often hostile towards them. Polish post-war court documents show that Polish-Jewish relations, which are

³⁸ Dr hab. Elżbieta Rączy, prof. UR, Instytut Historii, Uniwersytet Rzeszowski, IPN Oddział w Rzeszowie; e-mail: elzbieta.raczy@ipn.gov.pl.

Elżbieta Rączy, DSc, PhD, Associate Prof., Institute of History of the University of Rzeszów, IPN Branch in Rzeszów; e-mail: elzbieta.raczy@ipn.gov.pl.

³⁹ Za region podkarpacki na cele niniejszego artykułu przyjęto obszar obecnego województwa podkarpackiego. Omawiany teren w okresie dwudziestolecia międzywojennego wchodził w skład dwóch województw: krakowskiego i lwowskiego. W czasie niemieckiej okupacji, z małymi wyjątkami, włączony został do tzw. dystryktu krakowskiego. Po II wojnie w większości wszedł w skład województwa rzeszowskiego. W 1975 r. po reformie administracyjnej zmniejszono jego obszar, ale pozostawiono nazwę. W wyniku kolejnych zmian powstało województwo podkarpackie.

often described as black-and-white, were altogether not so unequivocal. However, these documents say nothing on the scale of Poles' hostility towards the Jewish population or the scale of provided aid.

Keywords: Poles, Jews, Polish-Jewish relations, court documentation.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.53

Przesłano do redakcji: październik 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Elżbieta ROSZKO-WÓJTOWICZ⁴⁰

PROCESSES OF POPULATION AGEING AND ECONOMIC ACTIVITY OF THE ELDERLY IN THE EUROPEAN UNION BASED ON THE EXAMPLE OF POLAND AND SWEDEN⁴¹

From the point of view of the labour market, the decreasing number of the productive part of society has unfavourable consequences for the socio-economic development. Population ageing is a long-term process reflected in the growing share of elderly people in the population combined with a decline in the share of people of working age in the general population. This process is an inevitable consequence of changes in the two components of natural movement – reproduction and mortality. The aim of the paper is to assess the situation of elderly people in the labour market in the face of demographic changes taking place in the EU, including Poland and Sweden. Based on empirical data, differences between Poland and Sweden in the sphere of activation of the elderly, broken down by women and men, are shown. It can be seen in the presented discussion that although both countries face similar changes in the age structure of their population, the effects of these problems, mainly from the point of view of elderly people's activity in the labour market, are different. The paper is of a factual and overview nature.

It presents basic economic indicators used in assessing processes of population ageing, including the demographic burden index. Statistical analysis was carried out based on published public statistics data from the Central Statistical Office, Eurostat and SCB (Statistics Sweden).

Keywords: population ageing, lifelong learning, Europe 2020, demographic burden index.

PROCESY STARZENIA SIĘ LUDNOŚCI A AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA OSÓB STARSZYCH W UNII EUROPEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE POLSKI I SZWECJI

Z punktu widzenia rynku pracy malejąca liczba produktywnej części społeczeństwa ma niekorzystne konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Starzenie się ludności jest to długofalowy proces znajdujący odzwierciedlenie w rosnącym udziale osób starszych w populacji, w połączeniu ze spadkiem udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności. Proces ten jest nieuniknioną konsekwencją przemian dwóch składowych ruchu naturalnego – rozrodczości i umieralności. Celem artykułu jest ocena sytuacji osób starszych na rynku pracy w obliczu zachodzących zmian demograficznych w UE, w tym w Polsce i Szwecji. Na podstawie danych empirycznych pokazane zostały różnice występujące pomiędzy Polską i Szwecją w sferze aktywizacji osób starszych, w podziale na kobiety i mężczyzn. W toku prowadzonej dyskusji ukazane zostało, że choć oba państwa borykają się z podobnymi przemianami w strukturze wiekowej ludności, to jednak skutki tychże problemów, głównie z punktu widzenia aktywności osób starszych na rynku pracy, są różne. Artykuł ma charakter faktograficzno-przeglądowy. W artykule omówione zostały podstawowe wskaźniki ekonomiczne wykorzystywane w ocenie procesów starzenia się ludności,

⁴⁰Dr Elżbieta Roszko-Wójtowicz, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. 41; e-mail: elzbieta.roszko@uni.lodz.pl.

Elżbieta Roszko-Wójtowicz, PhD, University of Łódź, Faculty of Economics and Sociology, 90-214 Łódź, ul. The 1905 Revolution 41; e-mail: elzbieta.roszko@uni.lodz.pl.

⁴¹Treści wyrażone w artykule są opiniami autorki i nie przedstawiają stanowiska organów Narodowego Banku Polskiego. Projekt pt. *Forum Dyskusyjne – Pomiar i ocena zjawisk ekonomicznych i społecznych (MASEP2017)* realizowany jest z Narodowym Bankiem Polskim w ramach edukacji ekonomicznej.

w tym współczynnik obciążenia demograficznego. Analiza statystyczna została przeprowadzona w oparciu o dane publikowane statystyki publicznej pochodzące z baz Głównego Urzędu Statystycznego, Eurostatu oraz SCB (Statistics Sweden).

Słowa kluczowe: starzenie się ludności, kształcenie ustawiczne, Europa 2020, wskaźnik obciążenia demograficznego

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.54

Przesłano do redakcji: lipiec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Tomasz ROŻEK⁴²

THE INTERNATIONAL FESTIVALS OF POLISH CHILDREN FOLK ENSEMBLES

The result of Poles' emigration was a constant homesick of a family country. It caused the formation of Polonia communities cultivating national traditions. Through the cooperation of the Polonia with organizations and social communities in Poland, it was possible to maintain the Polonia communication with the home country. The best way to maintain the national identity was the presence of Polonia in the homeland. The folklore festivals organized in Podkarpacie served this purpose perfectly.

The aim of this work is to present the history as well as the organization and process of Festivals of Polish Children Folk Ensembles.

The research material consists of source documents collected in the Documentation Center of the Polish Art Movement of the "Wspólnota Polska" Association (branch in Rzeszów).

The "Wspólnota Polska" Association sought to cooperate with Polish and Polish-American organizations in order to create Polish community festivals in Poland. An example of such a festival was the Festival of Children's Polish Folklore Groups. These festivals were organized in Iwonicz-Zdrój due to the infrastructure of the spa. Concerts were held in many cities of the Podkarpacie region. The organizers of the festival were: the Provincial Office in Krosno, the Municipal Office in Krosno, the City and Commune Office in Iwonicz-Zdrój and the Provincial Culture Center in Krosno. Local authorities, as well as private and individual companies, were also involved in its organizations. Individual tasks were dealt with by committees set up by the Festival's organizing office. The festival program consisted of contests, gala concerts and a number of accompanying events.

Every year, 6-17 children's ensembles participated in the festivals. The Festivals of Polish Children Folk Ensembles was a chance for Polish children to get to know and cultivate the traditions of their ancestors. Children also had the opportunity to interact with their peers from Poland and exchange experiences, as well as practice Polish.

Keywords: folklore, Polonia, festival, community, social groups.

POLONIJNE FESTIWALE DZIECIĘCYCH ZESPOŁÓW FOLKLORYSTYCZNYCH

Wynikiem emigracji Polaków była ciągła tęsknota za krajem rodzinnym. Powodowała ona tworzenie się polonijnych społeczności kultywujących tradycje narodowe. Dzięki współpracy Polonii z organizacjami i wspólnotami społecznymi w Polsce możliwe było utrzymanie łączności Polonusów z krajem ojczystym. Najlepszym sposobem na podtrzymywanie tożsamości narodowej była obecność Polonii w kraju ojców. Doskonale służyły temu organizowane na Podkarpaciu festiwale folklorystyczne. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie historii oraz organizacji i przebiegu Polonijnych Festiwali Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych. Materiał badawczy stanowią dokumenty źródłowe zgromadzone w Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego Stowarzyszenia Wspólnota Polska Oddział w Rzeszowie.

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” dążyło do współpracy polskich i polonijnych organizacji celem utworzenia festiwali polonijnych w Polsce. Przykładem takiego festiwalu był Festiwal Dziecięcych Polonijnych Zespołów Folklorystycznych. Festiwale te organizowane były w Iwoniczu-Zdroju z uwagi na infrastrukturę uzdrowiska,

⁴² Mgr Tomasz Rożek, autor korespondencyjny; e-mail: tomasz_rozek@wp.pl.

Tomasz Rożek, MSc, corresponding author; e-mail: tomasz_rozek@wp.pl.

a koncerty odbywały się w wielu miastach Podkarpacia. Organizatorami festiwalu były: Urząd Wojewódzki w Krośnie, Urząd Miejski w Krośnie, Urząd Miasta i Gminy w Iwoniczu-Zdroju oraz Wojewódzki Dom Kultury w Krośnie. W jego organizację włączały się także władze samorządowe, a także firmy prywatne i indywidualne osoby. Poszczególnymi zadaniami zajmowały się komitety powołane przez Biuro organizacyjne festiwalu. Na program festiwalu składały się koncerty przeglądowe, galowe oraz szereg imprez towarzyszących. W festiwalach brało udział co roku od 6 do 17 dziecięcych zespołów. Festiwal Dziecięcych Polonijnych Zespołów Folklorystycznych były dla polonijnych dzieci szansą na poznanie i kultywowanie tradycji swoich przodków. Dzieci miały też okazję nawiązywać kontakty ze swoimi rówieśnikami z Polski i wymieniać doświadczenia, a także ćwiczyć język polski.

Słowa kluczowe: folklor, Polonia, festiwal, wspólnota, grupy społeczne.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.55

Przesłano do redakcji: czerwiec 2016 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Mirosław SOŁTYSIAK⁴³

POSTRZEGANIE ZJAWISKA WYKLUCZENIA FINANSOWEGO PRZEZ PRZEDSTAWICIELI POKOLENIA X W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Zjawisko wykluczenia finansowego będące wynikiem braku dostępu lub ograniczeniem dostępu dla indywidualnego konsumenta lub grupy konsumentów do określonego portfela produktów oferowanych na rynku finansowym jest znane w różnej postaci od tysięcy lat. Przez wieki najczęściej było ono związane z ograniczonym dostępem do pożyczek i kredytów. W wieku dwudziestym wraz z dynamicznym rozwojem rynków finansowych oraz oferowanych na nich produktów pojawiły się różne rodzaje wykluczenia finansowe (emerytalne, inwestycyjne, kredytowe, oszczędnościowe, płatnicze, ubezpieczeniowe). A od dwudziestu pięciu lat, kiedy to została opracowana pierwsza definicja tego zjawiska, wykluczenie finansowe stało się przedmiotem badań naukowych.

W artykule zostały zaprezentowane wyniki badań ankietowych dotyczących postrzegania zjawiska wykluczenia finansowego przeprowadzonych na grupie respondentów, którzy w oparciu o kryterium wieku zaliczani są do pokolenia X. Celem tych badań było podjęcie próby oceny znajomości zagadnień związanych ze zjawiskiem wykluczenia finansowego w analizowanej grupie wiekowej Polaków oraz wskazanie determinantów, które ich zdaniem w sposób bezpośredni wpływają na występowanie tego zjawiska.

W pierwszej części artykułu przedstawiono poziom znajomości zagadnień związanych z wykluczeniem finansowym wśród przedstawicieli pokolenia X. Następnie zaprezentowano wskazane przez respondentów przyczyny oraz osoby potencjalnie zagrożone możliwością wykluczenia. W dalszej części omówiono wyniki przeprowadzonej przez ankietowanych oceny poziomu tego zjawiska oraz wskazano kto ich zdaniem jest odpowiedzialny za przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia finansowego.

Słowa kluczowe: wykluczenie finansowe, postrzeganie, pokolenie X.

PERCEPTION OF FINANCIAL EXCLUSION PHENOMENON BY REPRESENTATIVES OF GENERATION X IN THE LIGHT OF EMPIRICAL RESEARCH

The phenomenon of financial exclusion resulting from the lack of access or restriction of access for an individual consumer or group of consumers to a specific portfolio of products offered on the financial market has been known in various forms for thousands of years. For centuries, it was most often associated with limited access to loans and credits. In the twentieth century, with the dynamic development of financial markets and the products offered on them, various types of financial exclusions (pension, investment, credit, savings, payment, insurance) appeared. And for twenty-five

⁴³ Dr inż. Mirosław Sołtysiak, Zakład Finansów, Bankowości i Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska; e-mail: miroslaw@prz.edu.pl, ORCID: 0000-0003-3366-1537.

Mirosław Sołtysiak, PhD Eng., Department of Finance, Banking and Accounting, Faculty of Management, Rzeszów University of Technology; e-mail: miroslaw@prz.edu.pl, ORCID: 0000-0003-3366-1537.

years, when the first definition of this phenomenon was developed, financial exclusion has become the subject of scientific research.

The article presents the results of surveys on the perception of the financial exclusion phenomenon carried out on a group of respondents who, based on the age criterion, are counted in the generation X. The purpose of these studies was to attempt to assess the knowledge of issues related to the phenomenon of financial exclusion in the analyzed age group of Poles and to identify determinants that in their opinion directly affect the occurrence of this phenomenon.

In the first part of the article presents the level of knowledge of issues related to financial exclusion among representatives of generation X. Next, the reasons indicated by the respondents and people potentially at risk of exclusion were presented. In the following, the results of the assessment of the phenomenon carried out by the surveyed people were discussed and it was pointed out who in their opinion is responsible for counteracting the phenomenon of financial exclusion.

Keywords: financial exclusion, perception, generation X.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.56

Przesłano do redakcji: marzec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Hanna SOMMER⁴⁴

Grzegorz ZAKRZEWSKI⁴⁵

ZARZĄDZANIE W DZIAŁACH ZWIĄZANYCH Z OBRONNOŚCIĄ PAŃSTWA WEDŁUG OPINII STUDENTÓW BEZPIECZEŃSTWA

Współczesne zarządzanie państwem poprzez jego struktury w warunkach niepewności geopolitycznej i cykli koniunkturalnych gospodarki, przy wykorzystaniu zasobów ludzkich jest wyzwaniem dla kierujących elit. Kluczowym czynnikiem budowania nowoczesnego państwa są kadry jako jego nierozłączny element. Jak przewidują specjaliści z tej dziedziny należy przewidywać możliwość rozwiązywania problemów społeczno-politycznych i gospodarczych, które mogą jeszcze wystąpić, a których przebieg i generujące się przy tym potencjalne zagrożenia są na dzień dzisiejszy jeszcze trudne do opisanego, a tym bardziej do zdefiniowania. Wszystko to przy rodzących się nowych zagrożeniach w sferze cyberprzestrzeni jako dominujących w obecnych i przyszłych czasach. W historii ciągłości państwa powstało wiele aktów normatywnych, które mają za zadanie opisać ramy jego funkcjonowania – cały czas ulegają one procesowi ewaluacji. W telegraficznym skrócie zostaną przedstawione akty prawne regulujące badany problem ze szczególnym uwzględnieniem resortów „siłowych” związanych bezpośrednio z bezpieczeństwem państwa. Zostaną opisane formy językowe, zwroty pojęciowe (decyzja, zarządzenie, rozkaz, polecenie służbowe), nie wszystkie z nich są typowe tylko dla tych resortów. Bezpieczeństwo państwa tworzy cała gospodarka narodowa. Artykuł ma na celu encyklopedyczne przedstawienie tych pojęć tylko ze względu na rozmiary publikacji, jednakże na tyle dokładnie, aby poznać cel artykułu. Natomiast ich zrozumienie zostanie poddane badaniu na populacji studentów studiujących kierunki bezpieczeństwa. Jak przewidują autorzy wyniki badań mogą posłużyć potwierdzeniu słuszności planów nauczania lub ich modyfikacji z zastosowaniem innowacyjnych rozwiązań.

Słowa kluczowe: zarządzanie, bezpieczeństwo, resorty siłowe.

⁴⁴ Dr Hanna Sommer, Katedra Nauk Humanistycznych, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska, Al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: hansom@prz.edu.pl.

Hanna Sommer, PhD, Department of Humanities, Faculty of Management, Rzeszów University of Technology, Al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, corresponding author; e-mail: hansom@prz.edu.pl.

⁴⁵ Dr inż. Grzegorz Zakrzewski, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu, ul. Marynarki Polskiej 15, 80-557 Gdańsk; e-mail: grzegorz.zakrzewski@wsb.net.pl.

Grzegorz Zakrzewski, PhD Eng., Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa with its registered office in Poznań, ul. Marynarki Polskiej 15, 80-557 Gdańsk; e-mail: grzegorz.zakrzewski@wsb.net.pl.

MANAGEMENT IN DEPARTMENTS CONNECTED WITH STATE DEFENSE ACCORDING TO THE OPINIONS OF SECURITY STUDENTS

Contemporary state management by its structures using human resources is a challenge for the elite leaders during geopolitical uncertainty and economic cycles. The key factor in building a modern state is the staff as its inseparable element. As predicted by specialists in this area, it is necessary to anticipate the possibility of solving socio-political and economic problems that may yet occur, and whose course as well as the potential threats are still difficult to describe, let alone define. All this with new threats emerging in the sphere of cyberspace as dominant in present and future times. In the history of the state's continuity, many normative acts have been created, which are designed to describe the framework of its functioning – they are constantly subject to change. In brief, the legal acts regulating the examined problem will be presented, with particular emphasis on the "force" ministries directly related to the security of the state. Linguistic forms, conceptual phrases (decision, order, service order) will be described, not all of them are typical only for these ministries. State security is created by the entire national economy. The article aims at an encyclopedic presentation of these concepts only because of the size of the publication, which is still large enough to show the purpose of the article. However, their understanding will be examined on the population of students taking security courses. As the authors predict, the research results may be used to confirm the validity of teaching plans or their modifications with the use of innovative solutions.

Keywords: management, security, power departments.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.57

Przesłano do redakcji: marzec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Justyna STECKO⁴⁶

SUBJECTIVITY OF ANIMALS AND THEIR MORAL STATUS – HISTORICAL ASPECT

A man as a conscious and rational being tries to define his place in the universe, himself in relation to the cosmos, absolute, logos and nature. Nowadays, the issue of our relations with animals is becoming particularly important. Historian Dominick LaCapra even stated that the 21st century would be the age of animals⁴⁷. A man uses animals in different ways: he eats their meat, apparels in their skin, uses them as a train force, plays with them at a cost in the circus and experiments in laboratories. It has been this way for centuries, but what seems crucial is that for some time the farms have become massive laboratories far too saturated with the suffering of animals, and the man, despite constant development, has changed little in his relation to animals. The aim of the paper is a brief description of the historical aspects of this phenomenon based on the views of philosophers over the past two thousand years. The analysis begins with the views of ancient philosophers such as Anaxagoras, Pythagoras and Aristotle, through the key concepts of medieval philosophers, first and foremost St. Augustine and Saint Thomas to modern times where attention was drawn to thinkers such as: Leonardo da Vinci, Michel Montaigne, Rene Descartes, Baruch Spinoza, La Mettrie, John Locke, Gottfried Wilhelm Leibniz, Jean Jacques Rousseau, Immanuel Kant, David Hume, Artur Schopenhauer or Jeremy Bentham. The considerations are concluded with a brief summary in the form of Darwin's concept.

Keywords: ethics, animals, moral status, history of philosophy, cruelty.

⁴⁶ Dr Justyna Stecko, adiunkt w Katedrze Nauk Humanistycznych, Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, ul. Podkarpacka 1, 35-082 Rzeszów; e-mail: jstecko@prz.edu.pl.

Justyna Stecko, PhD, Rzeszow University of Technology, them. Ignacy Lukaszewicz, Faculty of Management, Department of Humanities, Podkarpacka 1, 35-082 Rzeszow; e-mail: jstecko@prz.edu.pl.

⁴⁷ M. Bekoff, J. Pierce, *Dzika sprawiedliwość*, Kraków 2018, p. 8.

PODMIOTOWOŚĆ ZWIERZĄT I ICH STATUS MORALNY – ASPEKT HISTORYCZNY

Człowiek jako istota świadoma i rozumna stara się określić swoje miejsce we wszechświecie, siebie wobec kosmosu, absolutu, logosu i przyrody. Współcześnie zagadnienie naszych relacji ze zwierzętami staje szczególnie ważne. Historyk Dominick LaCapra stwierdził nawet, że XXI wiek będzie wiekiem zwierząt⁴⁸. Człowiek wykorzystuje zwierzęta na różne sposoby: zjada ich mięso, odziewa się w ich skórę, używa jako siły pociągowej, bawi się ich kosztem w cyrku oraz eksperymentuje w laboratoriach. Tak było od wieków, jednak to co wydaje się kluczowe to to, że od pewnego czasu hodowle stały się masowe, laboratoria zdecydowanie zbyt przesycone cierpieniem zwierząt a człowiek, mimo ciągłego rozwoju, niewiele zmienił w swoim stosunku do zwierząt. Celem artykułu jest krótka charakterystyka historycznych aspektów tego zjawiska w oparciu o poglądy filozofów na przestrzeni ponad dwóch tysięcy lat. Analiza rozpoczyna się poglądami starożytnych filozofów takich jak Anaksagoras, Pitagoras czy Arystoteles, poprzez kluczowe koncepcje filozofów średniowiecznych przede wszystkim św. Augustyna i św. Tomasza aż po czasy nowożytne, w których zwrócono uwagę na myślicieli takich jak: Leonardo da Vinci, Michel Montaigne, Rene Descartes, Baruch Spinoza, La Mettrie, John Locke, Gottfried Wilhelm Leibniz, Jean Jacques Rousseau, Immanuel Kant, David Hume, Artur Schopenhauer czy Jeremy Bentham. Rozważania kończy krótkie podsumowanie w postaci koncepcji Darwina.

Słowa kluczowe: etyka, zwierzęta, status moralny, historia filozofii, okrucieństwo.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.58

Przesłano do redakcji: styczeń 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Marta S. STEMPIEŃ⁴⁹

ZARZĄDZANIE BARBARZYŃSTWEM. ZBRODNIŁE POPEŁNIONE PRZEZ PAŃSTWO ISLAMSKE

W czerwcu 2014 r. Państwo Islamskie w Iraku i Syrii (ISIS) zadeklarowało utworzenie kalifatu. Od tego czasu dżihadyści z IS popełnili liczne zbrodnie przeciwko ludzkości. Ich motywacją stała się potrzeba oczyszczenia społeczności muzułmańskiej (*ummy*) z tyranów (*tawaghit*), apostatów (*murtadin*), heretyków i politeistów (*mubdi'een* i *mushrikeen*). Według dżihadystów prawdziwie wierzący muzułmanie, to tacy, którzy wspierają tworzenie kalifatu Państwa Islamskiego, lub przynajmniej nie popierają tyranów i nie angażują się w rozwój herezji i politeizmu. Wszyscy inni są uważani za wrogów społeczności muzułmańskiej. Celem artykułu jest ukazanie zbrodni popełnionych przez Państwo Islamskie. Jednak, aby zrozumieć działania dżihadystów z IS, artykuł rozpoczyna się opisem sylwetki Abu Musaba az-Zarkawiego, twórcy organizacji-prekursorów IS. Poglądy Az-Zarkawiego, będącego pierwszym liderem ugrupowań, z których wyrosło Państwo Islamskie, ukształtowały koncepcje głoszone przez Abu Muhammada Al-Makdisiego, jednego z pierwszych islamskich uczonych, który uznał saudyjską dynastię za niewiernych, zaś przyjęcie zasad demokracji za równoznaczne z apostazją. Poglądy te ukształtowały Az-Zarkawiego, który głosił konieczność obalenia wszelkich demokratycznie wybranych władz. Następnie autorka prezentuje publikacje, na których opierają się działania Państwa Islamskiego – dzieła Abu Bakra al-Nadżiego i Abu Musaba al-Suriego.

Kolejna część artykułu przedstawia zbrodnie, w tym egzekucji obywateli państw zachodnich, dokonane przez Państwo Islamskie, który stał się częścią codziennego życia mieszkańców samozwańczego kalifatu, a jednocześnie elementem kampanii propagandowej w mediach.

Słowa kluczowe: Abu Bakr al-Naji, Abu Musab az-Zarkawi, dżihadyzm, Państwo Islamskie, salafizm, zarządzanie dzikością.

⁴⁸ M. Bekoff, J. Pierce, *Dzika sprawiedliwość*, Kraków 2018, s. 8.

⁴⁹Dr Marta S. Stempień, Zakład Bezpieczeństwa Międzynarodowego i Studiów Strategicznych, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach; e-mail: marta.stempien@onet.pl.

Marta S. Stempień, PhD, Department of International and Strategic Studies, Institute of Social Sciences and Security, Faculty of Humanities, Siedlce University of Natural Sciences and Humanities; e-mail: marta.stempien@onet.pl.

MANAGEMENT OF SAVAGERY. THE CRIMES COMMITTED BY THE ISLAMIC STATE

In June 2014, the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS) declared the creation of a Caliphate. Since then, the jihadists from IS made numerous crimes against humanity. They motivated them by the need to purify the Muslim community (ummah) of tyrants (tawaghit), apostates (murtadin), heretics and polytheists (mubdi'een and mushrikeen). According to the jihadists true believers, Muslims, are those who support the creation of an Islamic State, or at least do not support tyrants and do not engage in development of heresy and polytheism. All others are considered to be enemies of the Muslim community. The aim of the article is to show the crimes committed by the Islamic State. However, in order to understand the actions of jihadists article begins with a description of the silhouettes of Abu Musaba az-Zarqawi, the creator of the organizations-precursors of IS. The views of Az-Zarqawi, the first leader of the group from which the Islamic State grew, were shaped by the ideas proclaimed by Abu Muhammad Al-Maqdisi, one of the first Islamic scholars who recognized the Saudi dynasty as infidels, and the acceptance of the principles of democracy as synonymous with apostasy. These views shaped Az-Zarqawi, who proclaimed the necessity of overthrowing all democratically elected authorities. Then the author presents the publications on which IS bases its activities – the works of Abu Bakr al-Naji and Abu Musab al-Suri. The next part of this article presents crimes, including executions of Western citizens, which became part of the everyday life of the inhabitants of the self-proclaimed Caliphate, at the same time turning into a part of propaganda campaign in the media.

Keywords: Abu Bakr al-Naji, Abu Musab az-Zarqawi, jihadism, Islamic State, salafism, management of savagery.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.59

Przesłano do redakcji: luty 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Krzysztof A. TOCHMAN⁵⁰

OD WZNIOSŁOŚCI DO ZDRADY. PRZYPADEK KAPITANA JÓZEFA ŚMIECHA (1915–1982) TAJNEGO WSPÓŁPRACOWNIKA BEZPIEKI

Prezentowany tekst o Józefie Śmiechu, żołnierzu Wojska Polskiego i uczestniku konspiracji niepodległościowej lat drugiej wojny światowej (1939–1945) w szeregach Armii Krajowej i Delegatury Sił Zbrojnych po tak zwanym „wyzwoleniu”, gdy ziemie państwa polskiego zajął nowy okupant Związek Sowiecki, przedstawia losy polskiego oficera nieludzko doświadczonego przez reżim komunistyczny w Polsce, który po opuszczeniu więzienia w 1956 r. podjął współpracę ze służbami specjalnymi Polski Ludowej i swoją haniebną działalność kontynuował niemalże do śmierci w 1982 roku.

Józef Śmiech pseudonim „Ciąg”, „Rzymianin”, „Zwierzyniecki” urodził się w Kajetanówce na Zamojszczyźnie (województwo lubelskie) i po ukończeniu Korpusu Kadetów we Lwowie poświęcił się zawodowej służbie wojskowej i brał udział w wojnie niemiecko-polskiej 1939 r., a następnie w konspiracji niepodległościowej lat II wojny światowej w szeregach Armii Krajowej, gdzie wyróżnił się w walkach przeciwko Niemcom i ukraińskim nacjonalistom spod znaku Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA). Dowodził kompanią partyzancką pod pseudonimem „Ciąg” w stopniu podporucznika, a następnie został awansowany w 1945 r. na kapitana.

Po lipcu 1944 r. i nowej okupacji ziem polskich przez Związek Sowiecki, Śmiech nie złożył broni i pozostał w konspiracji. Aresztowany w 1946 r. i po niezwykle ciężkim śledztwie skazany został na karę 15 lat więzienia. Po opuszczeniu więzienia, złamany podjął intensywną, bardzo szkodliwą współpracę z komunistyczną Służbą Bezpieczeństwa na terenie Bydgoszczy, Lublina, a następnie Zamościa, donosząc na swoich kolegów z konspiracji wojennej i powojennej.

Słowa kluczowe: biografia J. Śmiecha, Wojsko Polskie, Armia Krajowa, polskie podziemie antykomunistyczne, więźniowie polityczni.

⁵⁰ Dr Krzysztof A. Tochman, pracownik naukowy Instytutu Pamięci Narodowej – Oddział w Rzeszowie; e-mail: krztoch@gmail.com.

Krzysztof A. Tochman, PhD, researcher at the Institute of National Remembrance – Branch in Rzeszów; e-mail: krztoch@gmail.com.

FROM LOFTINESS TO TREACHERY. THE CASE OF CAPTAIN JÓZEF ŚMIECH (1915–1982), A SECRET AGENT OF THE SECURITY SERVICE

The article presents the history of Józef Śmiech, an officer of the Polish Forces, who took part in the Underground Movement during World War II (1939–1945) in the Home Army and then in the Armed Forces Delegation for Poland, after so-called “liberation” when Poland was occupied by a new invader – The Soviet Union. He was cruelly afflicted with the communist regime in Poland and finally, on leaving the prison in 1956, he began collaboration with the secret police of the Polish People’s Republic and continued his shameful activity almost till his death in 1982.

Józef Śmiech, the alias: “Ciąg”, “Rzymianin”, “Zwierzyniecki”, was born in Kajetanówka near Zamość (the Lublin district). On leaving the cadet corps in Lwów, he devoted himself to regular military service. He took part in the September Campaign (1939), and then in the Underground Movement during World War II, serving in the Home Army, where he distinguished himself in struggles against the Germans and Ukrainian Nationalists from the Ukrainian Insurgent Army (UPA). He was in command of a guerilla company (as “Ciąg”, in different areas, including Zamość), in the rank of secondlieutenant, then promoted to the rank of captain.

In July 1944, when Poland was occupied by the Soviet Union, Śmiech did not lay down his arms, but stayed in the Underground Movement. He was arrested in 1946 and, after an extremely hard investigation, sentenced to 15 years’ imprisonment. On leaving the prison, depressed, he began very harmful collaboration with the communist secret police in Bydgoszcz, Lublin, and then Zamość, informing on his friends from the war, and postwar, Underground Movement.

Keywords: biography of Józef Śmiech, Polish Army, Home Army, Polish anti-Communist conspiracy, political prisoners.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.60

Przesłano do redakcji: kwiecień 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

Marek URBANIK⁵¹

FAMILY AND ITS IMPACT ON CHILDREN'S EDUCATION

Nowadays, the number of young people who enter the criminal route increases (thefts, robberies, drugs, etc.). The reason for this is the most frequently carried out inadequate process of bringing up a child in the family. Therefore, as part of this work, it was decided to present the most important educational functions that the family must meet in order to ensure that the process of upbringing was carried out correctly. The family is the most basic institution in all societies. Each member of this institution gains individual experience in the field of living together. Former reformers of education recognize that along with the dissemination of education, the educational role of the family will be reduced. However, reality has shown that this direction of thinking was wrong. It turned out that no educational system is able to replace the family. Families cannot be replaced by any educational system because the family has a strong emotional background, a personal attitude and natural parental love for the child, as well as the child's natural trust in the parents. This can be evidenced by the child's deep experiences in the event of the loss of parents or the emotional constraints of their relationship or family breakdown. The article also presents the basic definitions of the family. The educational function of the family has been described.

Keywords: family, family functions, family definition, upbringing.

RODZINA I JEJ WPLYW NA WYCHOWANIE DZIECKA

W obecnych czasach wzrasta liczba młodzieży, która wchodzi na drogę przestępczą (kradzieże, rozboje, narkotyki itp.). Przyczyną tego jest najczęściej przeprowadzany w nieodpowiedni sposób proces wychowania dziecka w rodzinie. Dlatego w ramach tej pracy postanowiono przedstawić najważniejsze funkcje wychowawcze, jakie musi spełniać rodzina, aby proces wychowania przebiegał prawidłowo. Rodzina jest najbardziej podstawową instytucją we wszystkich społeczeństwach. Każdy członek tej instytucji zdobywa indywidualne doświadczenie w zakresie wspólnego

⁵¹ Mgr inż. Marek Urbanik, Politechnika Rzeszowska, al. Powstańców Warszawy 6, 35-959 Rzeszów; e-mail: marekurbanik@vp.pl.

Marek Urbanik, MSc Eng., Rzeszow University of Technology, al. Powstańców Warszawy 6, 35-959 Rzeszów; e-mail: marekurbanik@vp.pl.

życia. Dawni reformatorzy wychowania uwali, że wraz z upowszechnianiem oświaty będzie się zmniejszać rola wychowawcza rodziny. Jednak rzeczywistość pokazała, że ten kierunek myślenia był błędny. Okazało się bowiem, że żaden system oświatowy nie jest w stanie zastąpić rodziny. Rodziny nie można zastąpić żadnym systemem oświatowym, ponieważ w rodzinie istnieje silne podłoże emocjonalne, osobisty stosunek i naturalna miłość rodziców do dziecka, jak również naturalne zaufanie dziecka do rodziców. Dowodem tego mogą być głębokie przeżycia dziecka w wypadku utracenia rodziców lub ograniczenia emocjonalnego z nimi związku lub na wskutek rozbicia rodziny. W artykule przedstawiono również podstawowe definicje rodziny. Opisana została też funkcja wychowawcza rodziny.

Słowa kluczowe: rodzina, funkcje rodziny, definicja rodziny, wychowanie.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.61

Przesłano do redakcji: grudzień 2017 r.

Przyjęto do druku: czerwiec 2018 r.

Tomasz WICHA⁵²

STOSUNEK PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI DO WSPÓŁPRACY NIEMIECKO-ROSYJSKIEJ

Prawo i Sprawiedliwość zostało utworzone w 2001 roku jako podmiot polityczny, który powstał jako partia polityczna odwołująca się do tradycji solidarnościowych. Z kolei Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” powstał w latach 80., aby Polska uzyskała niepodległość i uniezależniła się od Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

Prawo i Sprawiedliwość podkreślało, że polityka zagraniczna partii (koncepcja, strategia) była związana z geopolitycznymi wyzwaniem przed Rzeczpospolitą Polską. Współpraca niemiecko-radziecka i jej konsekwencje miały negatywne następstwa dla Polski oraz Polaków. Wydarzenia II wojny światowej spowodowały antydemokratyczne zmiany w Polsce. Polska Rzeczpospolita Ludowa była państwem niedemokratycznym i PiS oceniało, że było to spowodowane współpracą niemiecko-radziecką w II wojnie światowej.

PiS podkreślało, że współpraca niemiecko-rosyjska była niebezpieczna dla Polski także po transformacji ustrojowej. Obawy Rzeczypospolitej Polskiej były związane z działaniami Niemiec w Unii Europejskiej oraz współpracą pomiędzy Niemcami a Rosją. Współpraca niemiecko-rosyjska miała także wymiar polityczny oraz ekonomiczny. Szczególnie negatywnie przyjęto współpracę gospodarczą pomiędzy Niemcami a Rosją w zakresie NordStream oraz NordStream 2, co stwarzało niebezpieczeństwo gospodarcze dla Polski.

Przeciwwagą dla silnych więzi politycznych pomiędzy Republiką Federalną Niemiec a Federacją Rosyjską była współpraca podjęta przez decydentów politycznych Prawa i Sprawiedliwości w zakresie współpracy państw Europy Środkowej i Wschodniej. Polska miała się stać liderem państw Europy Środkowej i Wschodniej.

Słowa kluczowe: Prawo i Sprawiedliwość, współpraca niemiecko-rosyjska, zjawisko politycznej odpowiedzialności.

THE ATTITUDE OF LAW AND JUSTICE PARTY TOWARDS THE COOPERATION OF GERMANY AND RUSSIA

Law and Justice party was established in 2001 and the decidents of the party expressed the positive approach towards the heritage of the movement of the Solidarity from 1980s. The movement of Solidarity was made to regain democracy in Poland and gain independence from the Soviet Union.

Many of the actions by Law and Justice party were done due to the geopolitical challenges of the Republic of Poland whereas there was the strong fear of the cooperation between the Russian Federation and Germany. It was the reference to the bad implications of the War War II as it caused the limitation of democracy of Poland and lack of independence. Law and Justice claimed the anxiety concerning the strong cooperation between Germany and Russia was dangerous for the Republic of Poland. The cooperation of Germany and Russia has a strong and important context- economic. Apart from the economic context (NordStream gas pipeline) one may mention there was the historical fear of the cooperation between two empires as it lead to World War II and the outcomes of WWII were tragical for Poland as

⁵² Mgr Tomasz Wicha, UMCS w Lublinie; e-mail: tomasz.wicha@interia.pl.

Tomasz Wicha, MSc, UMCS in Lublin; e-mail: tomasz.wicha@interia.pl.

well. One of the core aspects of the foreign policy of Law and Justice party was the care for the Polish reason of state and the party was against the marginalisation of the Republic of Poland.

Keywords: Law and Justice party, German-Russian cooperation, the issue of political responsibility.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.62

Przesłano do redakcji: wrzesień 2016 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.